

Føroyar besta land í heiminum

- Ein kanning hjá Fólkaheilsuráðnum grundað á OECD Better Life Initiative og Gallup World Poll**

Innihaldsvirlit

Innleiðing	4
Grundarlag	5
Data og háttalag.....	5
Hövuðsniðurstøður í frágreiðingini	6
BÝLIÐ	9
Tal av rúmum	10
Býliskostnaður.....	10
Grundleggjandi reinføris viðurskifti	11
Nøgðsemi við býli	11
Niðurstøða:.....	12
Inntøka	13
Húsarhaldsinntøka tillagað tøkka inntøku	14
Húsarhaldsnýtsla	15
Ójavnvág í Samfelagnum	16
Niðurstøða	18
ARBEIÐI	19
Arbeisfjöld.....	20
Langtíðar arbeidsleys.....	21
Inntøkur.....	22
Ótryggleiki á arbeidsmarknaðinum	22
Nøgðsemi við arbeiði	23
Niðurstøða	23
SOSIAL SAMBOND	24
Sosial netverk.....	25
Vinir og familja.....	26
Sjálvboðið arbeiði	26
Niðurstøða	26
ÚTBÚGVING	28
Miðnámskúli	29
Pisúrslit.....	30
Lívslong læra	31
Luftgóðskan.....	33
Vatngóðska	33
Niðurstøða	34
SAMFELAGSLUTTØKA	35
Valluttøka.....	36
Niðurstøða	38
Heilsa	39
Væntað lívslongd	40
Sjálvsøgd heilsustøða	41
Avmarkað virksesemi vegna heilsutrupulleikar	42
Yvirvekt.....	43
Niðurstøða	44
SUBJEKTIVT LÍVSNØGDSEMI	45
Lívsnøgðsemi.....	46
Niðurstøða	48

TRYGGLEIKI	49
Morð.....	50
Álopin	50
Kenslan av tryggleika.....	51
Niðurstøða.....	51
ARBEIÐI/FRÍTÍÐ JAVNVÁGIN	52

Innleiðing

Tá Fólkaheilsuráðið valdi at fara undir at kanna, hvussu sosiala vælveran er í Føroyum, valdi ráðið kanningina OECD Better Life Initiative. OECD er ein samgonga við teimum ríkastu londunum í heiminum. Better Life kanningin hjá OECD íroknar eisini nýggjar ríkar og komandi ríkar búskapur so sum londini í Eysturasiu og Suðurameriku. Tilsamans 36 lond. Henda kanning varð fyrstu ferð framd í mai 2010, tá OECD hevði sín 50 ára stovningardag, har finnast vildi fram til nøkur mynstur og rák fyri tí góða lívinum. Tað góða lívið er sambært OECD annað og meira enn bert búskapur og inntøka.

Better Life kanningin hjá OECD fataði um 11 øki:

Býli/Housing
Inntøka/Income
Arbeiði/Jobs
Samfelag/Community
Útbúgving/Education
Umhvørvi/Environment
Samfelagsluttøka/Civic Engagement
Heilsa/Health
Lívsnøgðsemi/Life Satisfaction
Tryggleiki/Safety
Javnvág millum arbeiði og frítíð/Work-Life Balance

Hvørt OECD land er skipa eftir stigi fyri hvørt av hesum økjum. Fyri at fáa greiði á hesum 11 økjum, eru nógvar ymiskar hagtalsupplýsingar savnaðar inn fyri øll londini. Fyri Føroyar ber ikki til at fáa øll hesi hagtøl til vega. Hetta ger so, at ikki ber til heilt víst at meta Føroyar á øllum teimum 11 økjum omanfyri.

Av tí at so nógvar hagtalsupplýsingar mangla fyri Føroyar, so verður tíðum líkasum hjá OECD undirbygt við kanningini hjá Fólkaheilsuráðnum umvegis Gallup Føroyar, har spurningar úr Gallup World Poll kanningini eru spurdir. Gallup World Poll verður spurð í fleiri enn 150 av heimsins londum.

Grundarlag

Fólkaheilsuráðið hefur stóran áhuga fyri, hvussu føroyingar hava tað. Sosiala vælveran hefur stóran týdning fyri heilsuna hjá fólki. Omanfyri nevndu 11 øki eru upplýsandi um heilsustøðuna í einum landi. Sosiala vælveran og mentala heilsan hjá føroyingum er partur av stóru fólkaheilsuætlanina, sum varð gjørd í sambandi við Visjón 2015.

WHO hefur eina breiða definitión upp á fólkaheilsu. Bakgrundin fyri okkara arbeiði er Fólkaheilsuætlanin hjá Heilsumálaráðnum og hendan definitión hjá WHO: Heilsa er ikki bara frávera av sjúku, men eisini líkamlig, sálarlig og sosial vælvera.

WHO fatar mentala heilsu soleiðis:

Ein støða við trivnaði, har persónurin kann brúka síni evni, klárar avbjóðingar og strongd í gerandisdegnum og megnar at vera í felagsskapi við onnur. Mental heilsa rúmar tí:

Upplivingina, nevnliga at hava tað gott, at vera glað, í góðum lag og nøgd við lívið

At megna alt tú skalt gera og øllum tí, sum ein vanligur gerandisdagur bjóðar

Sambært WHO er mental heilsa tí eitt jaligt hugtak, sum rúmar meiri enn fráveru av sálarligum sjúkum.

Tað er soleiðis møguligt at hava eina góða mentala heilsu og samstundis vera sjúk. Eisini ber til at vera frísk og samstundis hava eina vánaliga mentala heilsu. Mental heilsa kann tí fremjast bæði fyri sjúk og frísk .

Eisini kann vísast til fólkaheilsuindikatorar, sum WHO og ES hava gjørt. Hesir eru nógvir í tali, men innihalda eisini demografiskar og sosioøkonomiskar indikatorar, eins og í hesi kanning. Tískil kann henda kanning eisini síggjast sum grundarlag fyri eini størri fólkaheilsukanning fyri Føroyar, sum kundi ligið til grund fyri framtíðar fólkaheilsupolitikki.

Data og háttalag

Gallup World Poll er ein kanning, sum í flestu londum verður gjørd eina ferð um árið, og í ávísam londum sum í Japan, Týsklandi og USA verður gjørd 4 ferðir um árið. Vanliga verða millum 500 og 1000 fólk spurd í hvørjum landi, við fáum undantøkum har 2000 fólk verða spurd (India og Kina). Kanningin er grundað á vanligt spurnablað, sum er orðað av leiðandi serfrøðingum á økinum. Gallup World Poll inniheldur nógvar spurningar, men sjálv kjarnan verður spurd í øllum londum. Henda kjarna

inniheldur sosioøkonomiskar spurningar, spurningar um sosialt tilknýti og nøgdsemi við til dømis livistøðið. Eisini verða spurningar um subjektivt lívsnøgdsemi spurdir.

OECD brúkar Gallup World Poll rættiliga nógv í Better Life kanningini. Kortini er OECD heldur atfinningarsamt móttvegis kanningini, tí hildið verður, at ov fáir respondentar eru fyri hvørt landið. Atlit mugu tí takast til hetta, sigur OECD.

Tá hvør indikator verður funnin í Better Life kanningini, skal hann kunna samanberast við tøluni fyri hini londini í kanningini. Fyri at tøluni skulu kunna samanberast, verða øll tøluni sett inn á sama hátt. Frymilin fyri at finna hesi virði er hesin:

$$\text{Virði} = (\text{títt tal} - \text{minimum tal}) / (\text{maksimum tal} - \text{minimum tal}) * 10$$

Hetta gevur so eitt tal millum 0 og 10.

Er best at vera í lægra endanum, so verður talið drigið frá 10.

Har fleiri indikatarar eru fyri at finna tann samlaða felagsindikatorin fyri økið, verður eitt miðaltal funnið fyri hesar. Í mesta lagi eru fyra indikatarar fyri hvørt øki, so sum býli. Fyri aðrar er bert ein indikatar.

Harafturat eru sum fyrr nevnt ein røð av hagtølum fingin til vega ymsa staðni frá. Hesi hagtøl eru til dømis funnin í Manntalskanningini, á heimasíðuni hjá Hagstovu Føroya, ALS, Landslæknanum, Fólkaheilsuráðnum og Politinum.

Sum fyrr nevnt manglar okkum nøkur hagtøl fyri Føroyar. Eisini fyri onnur lond vanta hagtøl. Tískil er hetta sum so ikki ein trupulleiki fyri kanningina. Kortini, tá tað snýr seg um Arbeiði/frítíð javnvágina hava vit als ongi hagtøl. Hesi hagtøl eru í stóran mun grundað á Time Use kanningar. Hetta eru fólk, sum hava til uppgávu at skráseta sína tíðarnýtslu. Vit eru ikki vitandi um, at slík hagtøl finnast í Føroyum, og tí verða indikatarar fyri hesi hagtøl als ikki roknað.

Høvuðsniðurstøður í frágreiðingini

Henda kanning vísir, at Føroyar eru millum heimsins bestu lond at liva í. Vit smæðast ikki burtur, tá um fleiri OECD indikatarar ræður, og í fleiri av teimum liggja vit á fyrsta plássi.

Høvuðsúrslitini fyri Føroyar síggja soleiðis út:

	Indikator	Stigskipan í OECD Better Life
Býli	8.1	1
Inntøka	6	15
Arbeiði	8.2	3
Netverk	9.6	6

Útbúgving	4.7	31
Umhvørvi	9.6	2
Samfelagsluttøka	10	1
Heilsa	9.2	3
Lívsnøgdsemi	10	1
Tryggleiki	10	1
Arbeiði/frítíð javnvág	Ber ikki til at meta um	

Innan fyra av 11 økjum liggja Føroyar á einum fyrsta plássi í hesi kanning. Tað eru einans innan tvey øki, at vit als ikki megna at vera við í kappingini, og hetta er innan inntøku og útbúgving.

Í miðal høvdu Føroyar helst verið kosnar heimsins eydnusamasta land, um vit vóru limir í OECD og partur av almennu kanningini, tá vit á so mongum økjum megna at vera í toppinum.

Høvuðsniðurstøðurnar fyri hvørt øki sær eru hesar:

1. Býli: Í Føroyum búgva vit í stórum húsum, har vit hava á leið 2,5 rúm hvør. Av okkara nýtsluútreiðslum nýta vit um 20% av okkara tøku inntøku til býli. Eisini verður roknað við, at vit øll í Føroyum hava grundleggjandi reinføris umstøður í lagi. Samlað gevir hetta okkum eitt stigatal, sum gevir okkum eitt fyrsta pláss fyri okkara býlisumstøður.
2. Inntøka: Okkara tøka inntøka í Føroyum er nakað lægri enn fyri okkara grannalond, og vit liggja í inntøku beint yvir miðaltalið fyri OECD londini. Tíverri hava vit ikki sambærilig tøl fyri fíggjarstøðuna hjá húsarhaldunum, so innan inntøku verður okkara plasering einans roknað út frá okkara tøku inntøku metta í US dollarum (PPP). Hetta gevir okkum eina lutfalsliga verri plasering - á einum 15. plássi í partinum av kanningini, sum hevur við inntøku at gera.
3. Arbeiði: Vit føroyingar eru óførir at vera úti á arbeiðsmarknaðinum og fá av okkum eru í langtíðar arbeiðsloysi sammett við onnur lond. Tí fáa vit eina góða plasering á einum 3. plássi innan arbeiði hjá OECD.
4. Nærumhvørvi: At hava onkran, vit kunnu heita á, tá vit hava tørv á tí, ger okkum gott. Gott 90% av okkum føroyingum kenna, at vit eru í hesi støðu. Innan økið, sum eitur nærumhvørvi, liggja vit tí á einum 6. plássi í OECD kanningini.
5. Útbúgving: Ringasta úrslitið í kanningini fáa vit innan útbúgving. Har liggja vit í botninum saman við 5 øðrum londum. Serliga er tað okkara Pisa úrslit, sum gevir okkum hesa vánaligu plasering. Harafturat, so eru tað knapt helvtin av føroyingum, sum hava eina miðnámsútbúgving. Plaseringin eitur nr. 31.
6. Umhvørvi: Í Føroyum manglar okkum tøl fyri partiklar í luftini. Kortini hava vit fingið eina góða plasering samlað innan hetta økið vegna indikatorin, hvussu nøgd vit eru við vatngóðskuna. Samlað liggja vit á einum 2. plássi.
7. Samfelagstilknyti: Føroyar hava enn ikki fylgt rákinum í OECD londunum, sum gongur ímóti, at færri og færri nýta sín demokratiska rætt at fara á val. Í Føroyum eru vit enn ófør at fara á val, og enda tí á einum fyrsta plássi.

8. Heilsa: Heilsan hjá okkum føroyingum er góð samanborin við OECD londini. Vit liva leingi í Føroyum, og vit meta sjálvi, at vit hava tað gott. Tískil fáa vit eina plasering á einum 3. plássi samlað innan heilsuøkið.
9. Lívsnøgdsemi: Í spurninginum um, hvussu vit hava tað á einum stiga frá 0-10, svaraðu vit føroyingar 7.9. Hetta er hægsta plasering nakað land í OECD hevur, og aftur á hesum øki eru vit á einum fyrsta plássi, og tey mest nøgdu við lívið.
10. Tryggleiki: Í Føroyum kemur nærur ikki fyri, at eitt morð verður framt. Eisini er sjáldan, at vit vera úti fyri álopi, ella at pengar til dømis verða stolnir frá okkum. Vit eru tryggasta land millum OECD londini, og vit enda sostatt aftur á einum fyrsta plássi.
11. Arbeiði/frítíð javnvág: tíverri ber ikki til at gera hendan indikator fyri Føroyar, tí vit ikki hava nøkur tøl tøk til at rokna hetta út við. Kortini, um vit sammeta okkum við Danmark, so liggur Danmark á einum fyrsta plássi innan hetta øki. Hesa plasering fær Danmark, tí tey hava avmarkaða arbeiðstíð og góða frítíð og persónliga røkt. Í Føroyum kunnu vit vænta, at vit arbeiða heldur minni enn í Danmark, so vit eisini í hesum indikatori høvdu fingið eina góða plasering.

BÝLIÐ

Øll hava rætt til hóskaði býli, sigur OECD. Eitt hóskaði býli er meiri enn bert fýra veggir og eitt tak. Okkara hús og heim hava stóran týdning fyri okkara materiella livistøði. Tað er umráðandi, at vit fáa okkara grundleggjandi tørv nøktaðan so sum at vera undir taki, vera heit, vera vard móti vindi og regni og kenna okkum trygg innanfyri teir fýra veggirnar í heiminum. Eisini at vit kenna, at vit hava okkara persónliga rúm. Eitt gott býli hevur stóran týdning fyri okkara heilsu og fyri menningina hjá okkara børnum. Harafturat er okkara heim týdningarmikið fyri okkara grundleggjandi tørv at hava eina familju.

Hesin kapittul greiðir frá býlisumstøðunum gjøgnum nakrar indikatorar, har vit hyggja eftir, hvussu nógv pláss vit hava at búgva í, í hvønn mun vit hava atgongd til grundleggjandi reinføris umstøður, hvussu nógv av okkara inntøku fer til húsarhald, og hvussu nøgd vit eru við okkara býli.

Í OECD londum eru býlisumstøðurnar sum heild góðar, kortini hava fólk í fleiri av londunum avmarkaða rúmd heima. Eisini hava flestu lond atgongd til grundleggjandi reinføris umstøður, so sum bað og wc. Generelt er galdandi fyri londini, at ein lutfalsliga stórir partur av inntøkuni fer til býli, og at støddin á inntøkuni er við til at avgera, hvussu býlið er.

Vánaligar býlisumstøður gera, at bæði kropsliga og sálarliga heilsan verður verri hjá fólki. Eisini kann tað hava við sær húsaófrið og vánalig úrslit hjá børnum í skúlanum. Grundleggjandi sosialur atburður verður ofta hóttur av vánaligum býlisumstøðum. So sum at aftra seg við at bjóða fólki innar. Eisini vísir gransking, at vánaligar býlisumstøður ávirka luttøkuna í fólkaræðinum og leiðir til lægri støði av sosialum kapitali.

Tá teir trýggir indikatorarnir eru roknaðir, sum raðseta ymisku OECD londini fyri býlisumstøður, liggja Føroyar á fyrsta plássi. Topp 5 raðfylgjan sær soleiðis út:

1	Føroyar	7,9
2	USA	7,8
3	CANADA	7,7
4	ÍRLAND	7,5
5	AUSTRALIA	7,5

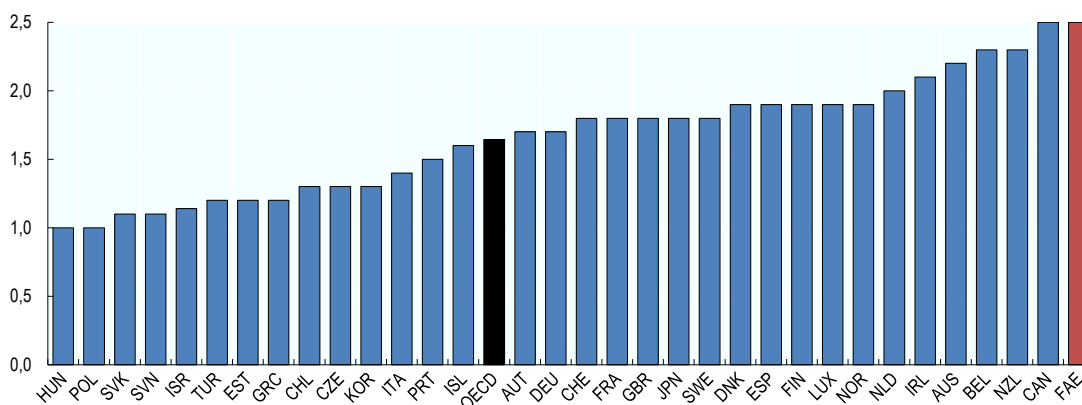
Hetta er roknað út sum eitt miðaltal fyri trýggjar av indikatorunum fyri býli (Rúm pr. persón; býliskostnaður og atgongd til grundleggjandi reinføris viðurskifti). Harafturat verður hugt at nøgdseminum við býlisviðurskifti, men hesin indikator er ikki roknaður við í samlaðu raðsetingini.

Tal av rúmunum

Grundarlagið at rokna hetta tal í Føroyum er at finna í Manntalskanningini hjá Hagstovu Føroya. Úr hesum úrslitum kann staðfestast, at vit hava 2,5 rúm í part í Føroyum, um vit rokna miðal tal av rúmunum pr. húski býtt við stødd á húski. Samanborið við onnur lond hava vit nógv rúm í Føroyum og liggja ovast á mynd nr. 1.1 saman við Kanada. Vit hava fleiri rúm enn okkara grannalond, og ikki fyrr enn á 8. plássi finna vit Noreg.

Mynd 1.1. Tal av rúmunum pr. persón

Miðaltal, 2009 ella seinasta móguliga ár

Býliskostnaður

Føroyingar nýta 20.2% av okkara tøkku inntøku til útreiðslur til býli. Vit fáa í júst hesum indikatori eitt virði, sum eitur 4.25, ið er rættiliga lágt. Tað vil siga, at vit nýta heldur nógv av okkara inntøku til býlisútreiðslur samanborið við OECD

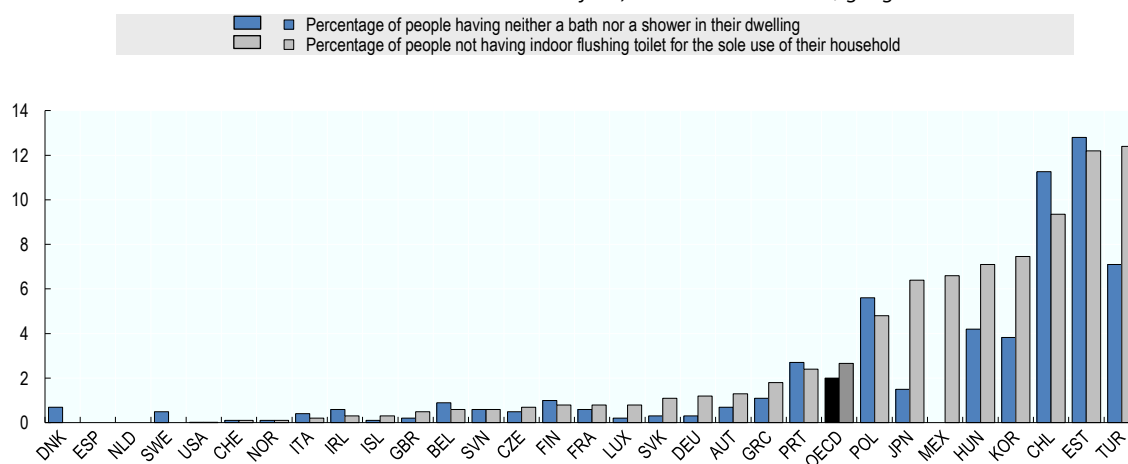
londini, har tey nýta minst av síni inntøku til býlið í Russlandi og allarmest í Grikkalandi.

Grundleggjandi reinføris viðurskifti

Manntalskanningin metti ikki (men spurdi ikki), at nakað húsarhald í Føroyum manglaði atgongd til vanlig reinføris viðurskifti, tí verður tað eisini mett her. Vit eru í somu støðu sum Danmark, Spania og Holland, og øll hava reinføris viðurskifti í lagi heima.

Mynd 1.2. Fólk, sum liva í býlum, sum ikki hava grundleggjandi reinføris viðurskifti

Prosenttal av fólki, 2009 ella seinasta móguliga ár

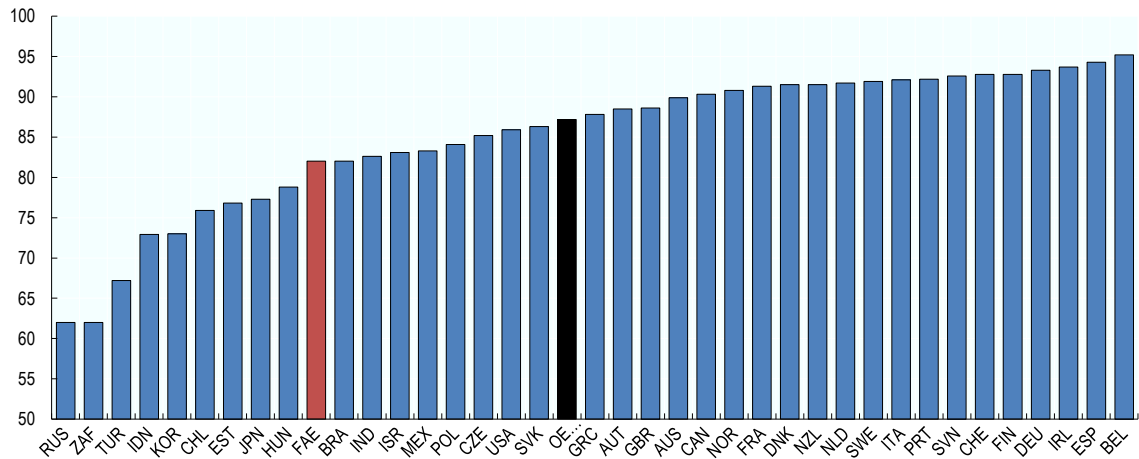

Tískil enda vit aftur her ovast í raðsetingini fyri hendan indikator.

Nøgðsemi við býli

Í Gallupkanningini hjá Fólkaheilsuráðnum varð spurt, hvussu føroyingar eru nøgdir við býlisviðurskiftini í landinum. Í Føroyum var tó spurt um, hvussu føroyingar vóru nøgdir við sítt býli í mun til pengapungin. Hetta ger móguliga, at Føroyar liggja heldur lágt á niðanfyrirstandandi mynd, har vit eru nakað væl undir OECD miðaltalinum. Hetta samsvarar ikki júst við fyrstu myndina, at vit hava flest rúm pr. persón í Føroyum.

Mynd 1.3. Nøgdsemi við býlisviðurskipti
 Prosentbýti, 2007 ella seinasta møguliga ár

Hesin indikator er bert upplýsandi og verður ikki nýttur til at útrokna felags raðsetingina fyri økið út.

Niðurstøða:

Hesin kapittul hevur gjørt okkum varug við, at okkara býlisumstøður í Føroyum eru so góðar, at vit eru á toppinum í øllum OECD londunum. At hava nøktandi býlisumstøður er eitt, sum vit menniskju meta hægst, tá tað kemur til trivna í okkara lívi. Í framtíðini eiga vit tí at halda fast í hesi góðu plasing og áhaldandi hyggja eftir býlisumstøðunum hjá teimum, sum hava lutfalsliga verri býlisumstøður enn fjøldin hevur.

Samhangur er millum býlisumstøðurnar og nærur allar aðrar partar av vælveruni hjá fólki, herundir eisini heilsu. Áhaldandi eigur tí at vera tryggjað, at vit í Føroyum hava so góðar býlisumstøður sum gjørligt. Eisini tá tað kemur til kostnað av hesum.

OECD sigur, at tað er serstakliga umráðandi, at bústaðarviðurskiptini hjá fólki eru í lagi. Hetta hevur týðning fyri m.a. heilsuna, menningina hjá børnum og kensluna av tryggleika. Tískil hava fleiri av londunum eina avbjóðing í at hækka støðið á býlum hjá fíggarliga spurdum samfelagsbólukum, smb. OECD.

Inntøka

Hóast peningur ikki kann keypa eydnuna, so hevur peningur týdning fyri at fáa eitt hægri livistøði og størri vælveru. Hægri inntøka gevur eisini móguleika fyri betri býli, útbúgving og betri heilsuumstøðum.

Inntøka ger, at fólk kunnu nøkta teirra tørvir og fylgja mongum málum, sum hava nakað at siga fyri tey. Ríkidømi ger tað móguligt at viðlíkahalda hesi yvir tíð. Bæði inntøka og ríkidømi geva frælsi at velja livihátt. Kortini kann alt ikki keypast fyri pengar.

Hesin kapittul vísir, at inntøka og ríkidømi er vorðið størri seinastu 15 árinum fyri flestu fólk í OECD londunum. Men samstundis sæst, at ríkidømi verður ójavnari býtt. Hetta merkir, at tørnur er á at hyggja eftir, um samfelagsbólkar í ov stóran mun verða hektaðir av vælferðini í samfelagnum, og um nýggir hættir at býta virðini eru neyðugir. Norðurlond eru kortini javnari samfeløg, sum tó hava merkt ein størri ójavna seinastu árinum.

Inntøkuhagtøl eru gjørd fyrri Føroyar, men verri er við hagtølum yvir fíggjarstøðuna hjá húsarhaldinum. Tískil eru ikki allir indikatorarnir roknaðir við í hesum kapitli. Teir valdu indikatorarnir eru:

- Húsarhaldsinntøka tillagað til tøka inntøku (FO)
- Fíggjarligt ríkidømi hjá húsarhaldinum
- Húsarhaldsnýtsla (FO)
- Subjektiv eftirmeting av peningaligari vælveru
- Ójavnvág (Gini-index) (FO)

Høvuðsraðsetingin er grundað á húsarhaldsinntøkurnar tillaga tøku inntøkuna og fíggjarligt ríkidømi hjá húsarhaldinum. Fyri Føroyar kunnu vit tí einans nýta raðsetingina í sambandi við húsarhaldsinntøkur.

Innan hetta øki enda Føroyar á einum 15. plássi.

Ovasta plaseringin sær soleiðis út:

1. USA
2. Sveis
3. Luxemburg
4. Belgia
5. Kanada

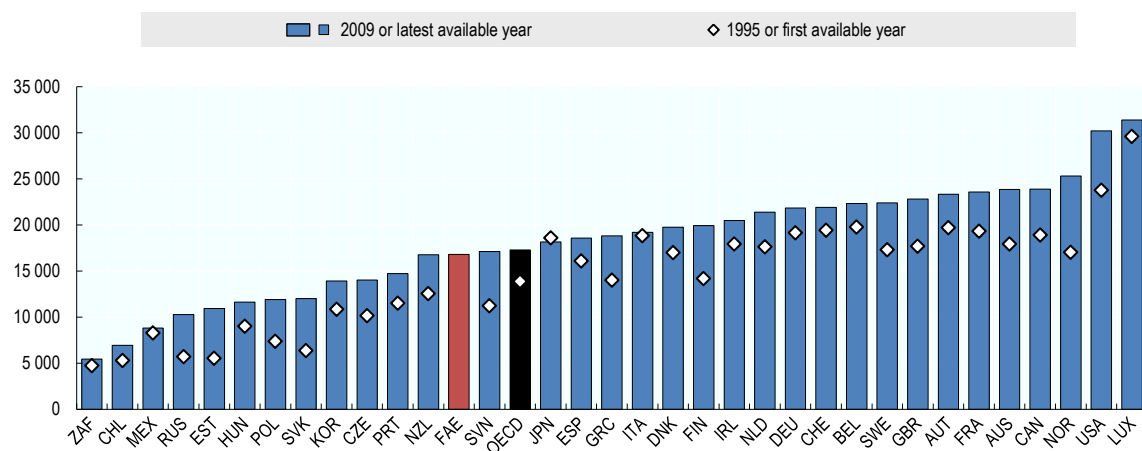
Húsarhaldsinntøka tillagað tøka inntøku

Tøka inntøkan hjá húsarhaldum er tann besti indikatorin upp á búskaparligu orkuna, sum húsarhald í einum landi hava. Úrslitið av hesum kann síggjast sum tað mesta, sum eitt húsarhald hevur ráð til at brúka uttan at minka um sítt ríkidømi ella vaksa um skuldina.

Hetta tal er at finna í tjóðarroknskapinum, har tað verður mátað eftir altjóða standardum. Kortini verður hetta ikki roknað fyrri Føroyar í sambæriligum (PPP) prísnum. Í hesi frágreiðing hava vit roknað við, at hóast okkara prísstøði er mett at vera 14% hægri enn tað danska, so er okkara BTÚ (Bruttotjóðarúrtøka) undirnett í mun til okkara BTI (Bruttotjóðarinntøka) við 15%. Orsøkin til, at okkara BTI er 15% hægri enn okkara BTÚ, er m.a. blokkstuðulin, sum ikki verður roknaður í bruttotjóðarúrtøkuna, og eisini inntøkan hjá teimum mongu føroyingunum, sum arbeiða uttanlands, men búgva í Føroyum. Soleiðis javna tey tøluni hvørt annað. Kortini hava vit í hesum føri roknað við, at tøluni í Føroyum eru 15% lægri enn tey donsku, tí at livistøðið (BTÚ) í Føroyum er 15 % lægri enn í Danmark.

Við hesum fyrri eyga er tøka húsarhaldsinntøkan í myndini niðanfyri, tillagað soleiðis at hon er 15% lægri enn tey donsku virðini.

Mynd 2.1. Tillagað tøk inntøka hjá húsarhaldum, 2009
 US dollarar í 2000 PPP

Tað kann altíð umrøðast, hvørt hetta er rætt ella ikki. Væntandi verður møguligt at síggja verulig tøl fyri hesum í 2014, smb. Hagstovuni.

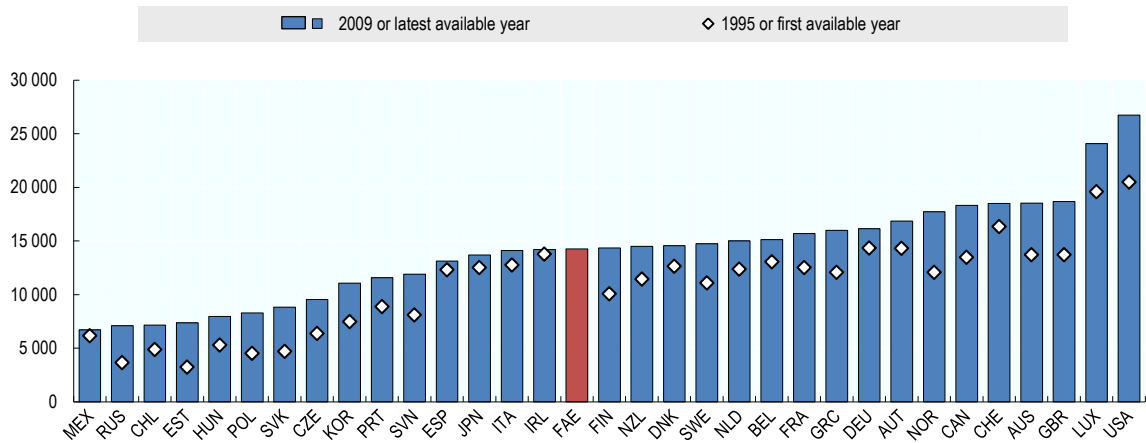
Hetta tal gevur okkum ein indikator, sum verður raðsettur nr. 15 innan inntøkuøkið í OECD londunum, sum er á leið í miðjuni av øllum OECD londum.

Húsarhaldsnýtsla

Mynd 2.1. Húsarhaldsnýtsla pr. persón

Okkara húsarhaldsnýtsla í Føroyum er smb. tjóðarroknskapinum 85% av okkara samlaðu inntøku. Restin fer til uppsparing. Niðanfyrri hava vit tí roknað húsarhaldsnýtsluna sum 85% av tøku inntøkuni, sum vit funnu omanfyri.

US dollarar í 2000 PPPs

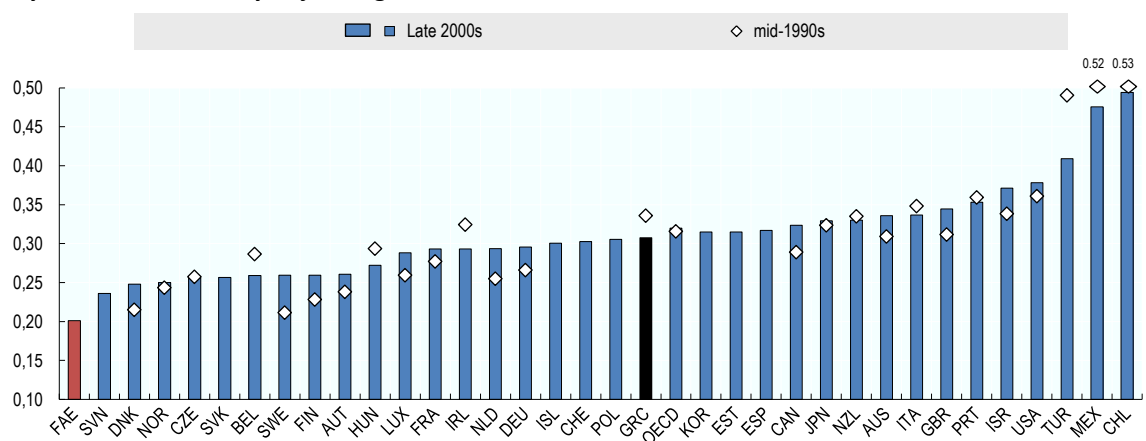
Føroyar liggja á leið mitt millum øll onnur OECD lond. Sostatt brúka vit á leið tað sama sum fólk í flestu ríku londunum, vit vanligu samanbera okkum við.

Ójavnvág í Samfelagnum

Afturat indikatorum um miðal livistøði eiga eisini at vera indikatarar um, hvussu ríkidømi er lutað millum íbúgvvarnar í einum landi og møguligt fátækradømi.

Gini-indeksið sigur við einum einkultum tali, hvussu javnvágin ella ójavnvágin er í inntøkum millum fólk. Lægri talið er, minni er ójavnvágin.

Mynd 2.2 Gini indeks fyri ójavnvág í inntøku

Mátningar av lægstu inntøkuni hava eisini týðning. Ein lág inntøka verður vanligu roknað sum at vera 50% ella 60% av miðlinjuni fyri inntøku í einum landi.

Henda mynd vísir, at vit í Føroyum eru javnast av øllum londunum í OECD. Eisini sæst á hesi mynd, at vit eru best fyrri saman við fleiri av okkara grannalondum.

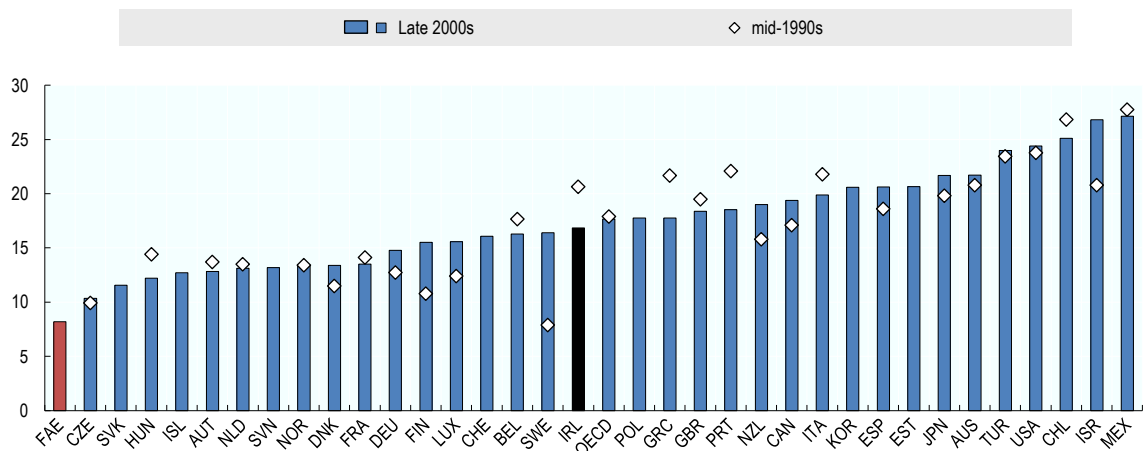
Hagstova Føroya hevur gjørt hagtøl fyrri fátækkraváða í Føroyum. Samanborið við onnur OECD lond eru vit eisini best fyrri, tá tað kemur til fátækkraváða. Hóast tøluni fyrri fátøk fólk í Føroyum kunnu tykjast ógvuslig fyrri okkum føroyingar at fyrihalda okkum til, so eru tey kortini lutfalsliga heldur lægri enn hjá ríkastu londunum í heiminum.

Sambært hagtølum hjá Hagstovuni, so er ójavnin í Føroyum vaksandi.

Mynd 2.3. Inntøkufátækradømi

Prosent av fólkinum, sum hava lága inntøku

Fátækraváði við 60% miðlinju inntøkuni

Í Gallup World Poll kanningini hjá Fólkaheilsuráðnum varð eisini spurt, um fólk høvdu havt trupult við at hava pening til mat seinastu 12 mánaðirnar. 7% av teimum spurdu svaraðu Ja. Heili 10% av kvinnunum svaraðu Ja til henda spurning.

Eisini varð spurt, um fólk ikki høvdu havt nóg mikið av peningi til býli. Har svaraðu 4% av teimum spurdu Ja.

Hetta vísir, at tað er ein samfelagsbólkur í Føroyum, sum líður undir verri korum enn restin av fólkinum. Umráðandi er tí at skapa betri kor fyri hesi. Kortini er hesin bólkur lutfalsliga lítil, tá samanborið verður við onnur rík lond.

Niðurstøða

Føroyar liggja beint undir OECD miðaltalinum, tá tað um inntøku ræður. Av tí at okkum manglar tøl fyri figgjarstøðuna hjá húsarhaldunum í Føroyum, so verður plasingin av Føroyum einans avgjørd út frá talinum um inntøku. Hetta gevur okkum eitt 15. pláss í stigskipanini hjá OECD, og liggja vit tí um miðal samanborið við hini londini. Hugsast kann tó, at høvdu vit tøl fyri figgjarstøðu, so høvdu vit fingið eina betri plasing, tí ábendingar eru um, at vit føroyingar spara nóg upp samanborið við onnur lond.

Alt annað líka hava vit eitt vet lægri livistøði enn miðal fyri OECD londini. Pengar kunnu kortini ikki keypa eydnuna. Eydnan kann eisini vera, at vit eru javnasta land í heiminum. Hóast vit hava nøkur, sum hava eina heldur lága inntøku og ikki meta pengarnar at røkka til mat, so eru hesi lutfalsliga færri í tali, enn hvat tað vísir seg í øðrum londum.

ARBEIÐI

At hava eitt starv, sum hóskar til førleikar og væntanir, og sum gevur eina góða inntøku, er eitt universelt mál fyri fólk kring allan heimin. Búskaparvøksturin fram til fíggjarkreppuna gekk hond í hond við fleiri størv og meiri í løn til flestu fólk í OECD londum.

Seinastu 5 árin hava verið merkt av stagnatió. Eisini er tað vorðin størri og størri ójavni í flestu OECD londum og arbeiðsumstøðurnar eru vorðnar verri. Kvinnur, ung og eldri hava fingið verri støðu á arbeiðsmarknaðinum síðani kreppuna. Serliga millum ung er arbeiðsloysi vorðið rættiliga vanligt, og kvinnur og eldri verða noydd út í parttíðarstarv móti teirra vilja, sigur OECD.

Definitiúnin fyri “Hóskandi arbeiði” er hendan: “Møguleikar fyri kvinnur og menn at fáa hóskandi og framleiðsluskapandi arbeiði undir umstøðum við frælsi, javnrætti, tryggleika og menniskjansligari virðing” smb. ILO 2003

Fólk brúka nógva tíð til arbeiðis, og arbeiði hevur nógva at siga fyri tey. Arbeiðið er ofta tað, sum fólk geva aftur til samfelagið, og gevur teimum virðing og stoltleika. Arbeiðið er tí grundleggjandi fyri tey.

Gransking vísir, at arbeiðsloysi hevur eina neiliga ávirkan á kropsliga og sálarliga heilsu og á subjektívt lívsnøgðsemi. Neiliga árinid av arbeiðsloysi er tí nógva breiðari enn bara mista inntøkan.

Indikatorarnir fyri arbeiði í OECD Better Life kanningini fata um:

- Arbeiðsfjöld
- Langtíðararbeiðsleys – meiri enn eitt ár
- Persónlig inntøka
- Arbeiðstryggleiki

Arbeiðsfjöldina hava vit tøl fyri hjá Hagstovu Føroya. Als hevur tøl fyri arbeiðsloysi og eisini fyri langtíðararbeiðsleys, sum hava verið í ALS skipanini í meiri enn eitt ár. Persónliga inntøkan hjá føroyingum er í hesum føri roknað sum 15% av persónligu inntøkuni hjá danum. Føroyar hava okkum vitandi ongi tøl fyri arbeiðstryggleika. Tað vil siga í hvønn mun vit føroyingar eru tryggir í arbeiðssáttmálum á arbeiðsmarknaðinum, um tey hava langar sáttmálar.

Føroyar fáa eitt samlað 3. pláss í stigskipanini. Hetta er ein plasing saman við hesum londum:

1. Sveis
2. Noreg
3. Føroyar
4. Luxemburg
5. Holland

Arbeiðsfjöld

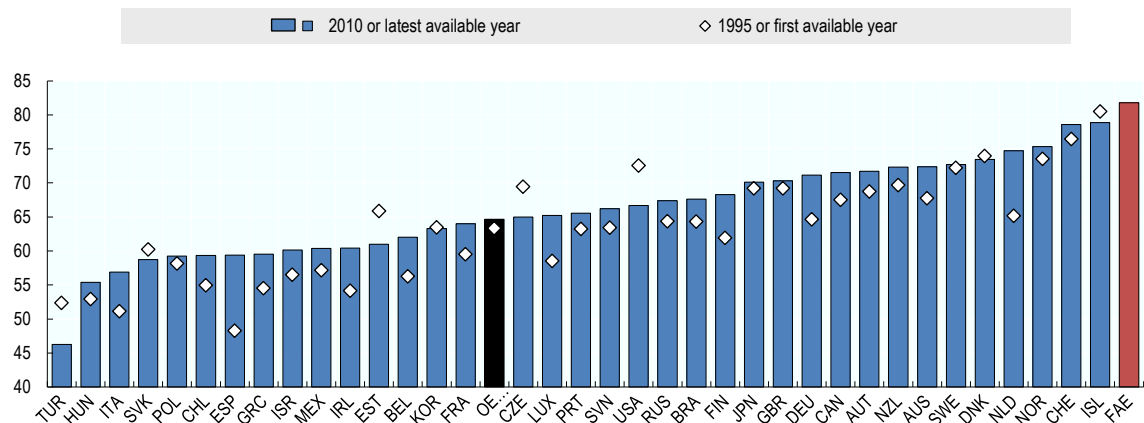
Føroyar eiga fyrsta plássið tá um arbeiðsfjöld í prosentum ræður. Føroyingar eru sera óførir at vera úti á arbeiðsmarknaðinum samanborið við onnur rík lond, sæst á fyrstu myndini í hesum kapittuli.

Hetta tal vísir, hvussu nógv fólk eru úti á arbeiðsmarknaðinum. Summi arbeiða fulla tíð og onnur arbeiða minni. Tey skulu hava arbeitt meiri enn ein tíma seinastu vikuna.

Henda mynd vísir sostatt ikki, í hvussu stóran mun fólk arbeiða, men vísir hvussu nógv fólk á ein ella annan hátt eru á arbeiðsmarknaðinum.

Mynd 3.1. Arbeidsfjöld í prosentum

Prosent av arbeidsfjöldini millum 15-64 ár roknað av samlaðum íbúgvatali í sama aldri

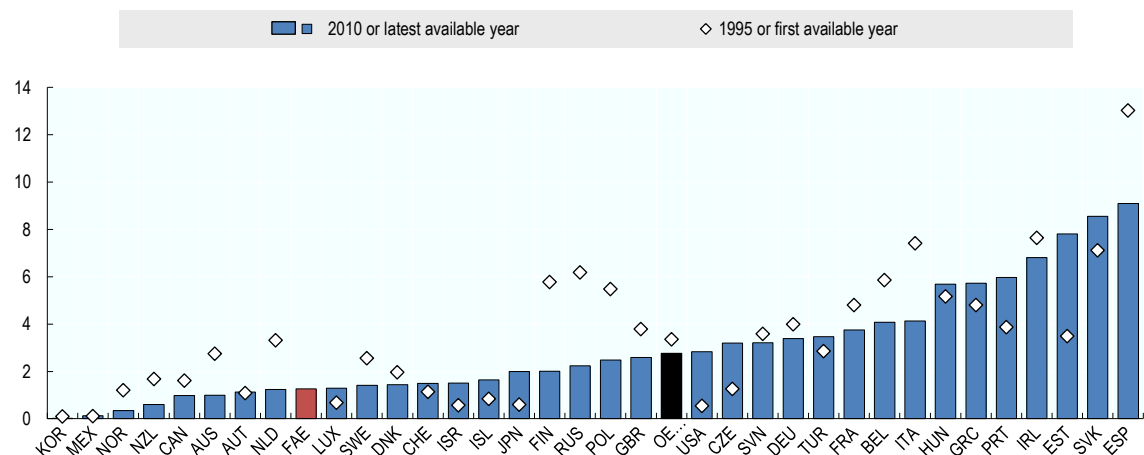
Norðurlendsku londini liggja aftur hesaferð í toppinum, meðan suðureuropeisku londini hava færri fólk á arbeiðsmarknaðinum.

Langtíðar arbeiðsleys

Hagtølini í næstu myndini eru fyri langtíðararbeiðsleys, sum verða definerað sum tey arbeiðsleysu, sum hava verið í arbeiðsloysisskipanini í eitt ár ella meiri. Í Føroyum eru tað einans gott 300 fólk, sum hava verið so leingi í skipanini, sambært ALS, og eru hesi tískil gott 1,3 % av samlaðu arbeiðsstyrkini.

Mynd 3.2. Langtíðararbeiðsleys í %

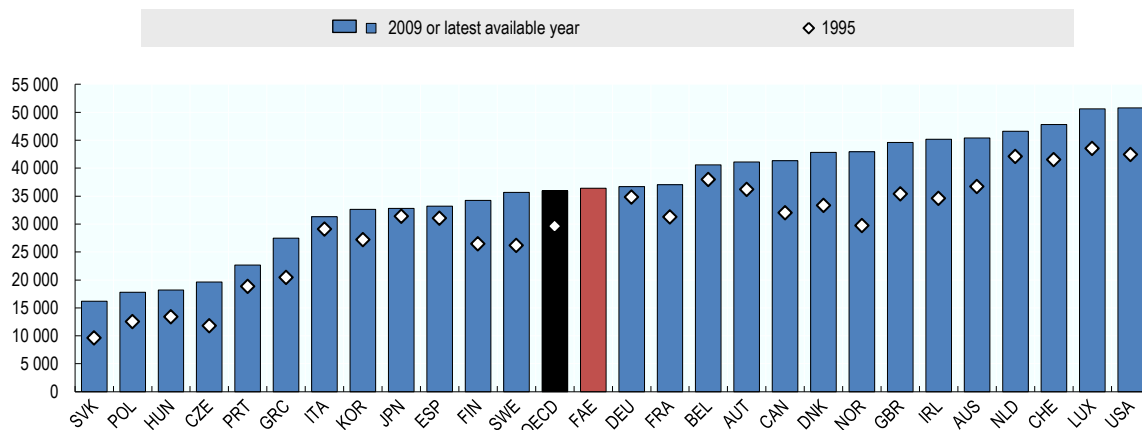
Prosent av fólki millum 15-64 ár, sum hava verið arbeiðsleys í eitt ár ella meiri bytt við arbeiðsmegini í sama aldri

Hetta gevur aftur Føroyum eina góða plasing sum nr. 9 av øllum londunum í kanningini, har vit leggja okkum tætt upp at Svøríki og Danmark, til dømis. Í flestu OECD londum er langtíðararbeiðsloysi lágt, og í londum sum Korea, Noreg og Mexiko er tað um nullið. Í hinum endanum eru lond sum Spania, Slovakia, Estland og Írland, sum hava stórt langtíðararbeiðsloysi upp á 6 – 9 %.

Mynd 3.3. Miðalbruttoinntøka hjá fulltíðar arbeiðandi (FO tal er fyrri øll á arbeiðsmarknaðinum)

US dollarar í 2008 PPPs

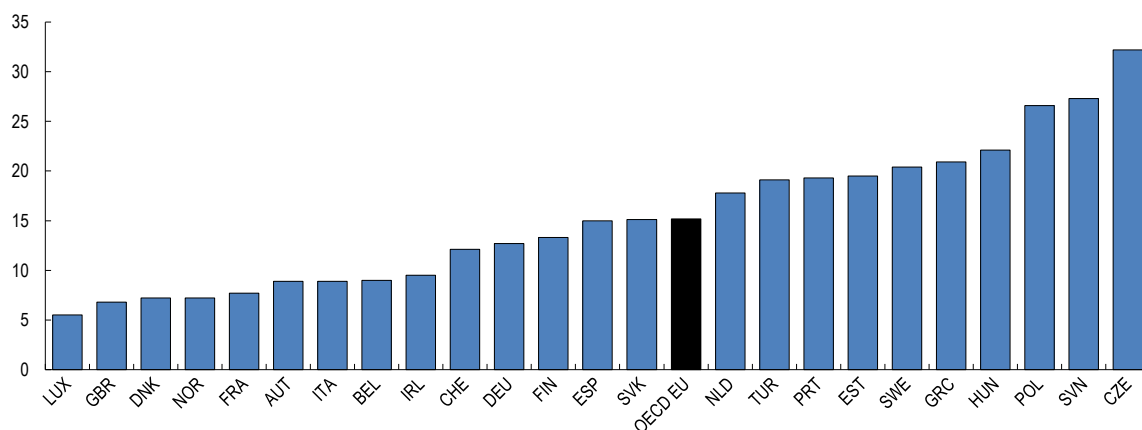
Á hesi mynd liggja Føroyar beint omanfyri OECD miðaltalið og til dømis lond sum Finnland og Svøríki. Vit liggja nakað niðanfyri Danmark og Noreg, sum eru betri fyri enn vit.

Ótryggleiki á arbeiðsmarknaðinum

Tíverri hava vit ikki funnið hetta tal fyri føroyska arbeiðsmarknaðin. Men áhugavert hevði verið at sæð tøluni fyri Føroyar, nú vit á myndini niðanfyri síggja, at okkara næstu grannar sum Stóra Bretland, Danmark og Noreg hava ein arbeiðsmarknað, har fólk kenna seg sera trygg.

Mynd 3.4. Fatan av ótryggleika á arbeiðsmarknaðinum

Prosent av starvsfólkum, sum halda, at tey eru ivanda fyri at missa arbeiðið næstu 6 mánaðirnar

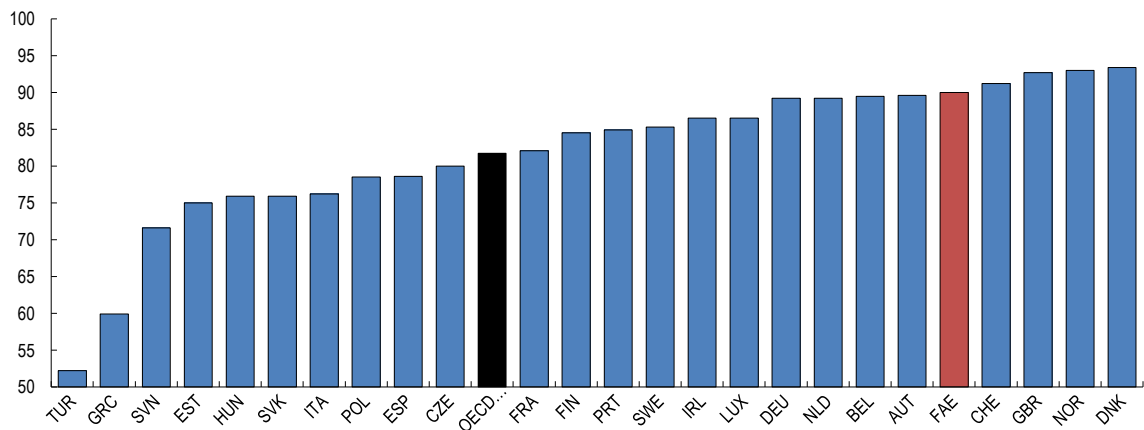
Hesin indikator verður fyri Føroyar ikki tikin við í samlaðu stigskipanina fyri arbeiðsøkið, tí vit ikki hava hann.

Nøgdsemi við arbeiði

Í Gallup World Poll kanningini hjá Fólkaheilsuráðnum varð spurt um nøgdsemi við verandi arbeiði. Úrslitið sæst niðanfyri, har samanborið er við hini OECD londini, og Føroyar liggja ovarlaga í stigskipanini á myndini.

Mynd 3.5. Nøgdsemi við arbeiðið

Prosent av arbeiðandi, sum eru nøgd ella sera nøgd við sítt arbeiði, 15-64 ár

Kanningin vísti eisini, at 68% av føroyingum halda, at verandi starv er besta starvið fyri tey. 18% vita ikki og 13% siga nei til spurningin.

Niðurstøða

Samanlagt tá hvør indikator er stigskipaður fyri Føroyar og eitt miðtaltal er funnið, tá enda vit á einum 3. plássi fyri øll OECD lond, tá tað kemur til arbeiði. Vert er at leggja merki til, at her verður tikið hædd fyri, hvussu nógv eru á arbeiðsmarknaðinum, og ikki hvussu nógv vit arbeiða hvør sær. Lond sum Sveis, Noreg og Luxemburg eru framman fyri okkum í hesum indikatori.

Orsøkin til góðu plasingina er, at vit hava eina stóra, virkna arbeiðsmegi og sera fá langtíðar arbeiðsleys fólk. Ført hevur verið fram í øðrum kanningum, at hóast vit eru nógv úti á arbeiðsmarknaðinum í Føroyum, so vinna vit ikki so nógvan pening grundað á parttíðarstørv. OECD Better Life kanningin tekur ikki støði í hesum.

At vit eru so nógv fólk, sum eru úti á arbeiðsmarknaðinum, ger, at vit kenna okkum virkin, hava nakað at fara upp til hvønn dag, røra okkum og kenna okkum vird. Hetta hevur nógv at siga fyri okkara sjálvsvirði.

SOSIAL SAMBOND

Vit menniskju eru sosialir skapningar. Títtleikin, vit eru saman við øðrum, og góðskan av sosiala sambandinum hava nógv at siga fyri okkara vælveru. Fólk njóta at vera saman við øðrum, bæði familju, vinum og starvsfeløgum. Eisini njóta vit aktivitetir meira, tá vit deila tað við onnur. Harafturat gevur sosiala netverkið okkum stuðul, tá vit hava tørv á tí, og hjálpir okkum til dømis í sambandi við starvsmøguleikar og aðrar møguleikar.

Afturat tí frøi fólk fáa burtur úr at vera saman við hvørt øðrum, so geva sosial sambond fleiri aðrar ágóðar fyri persónliga og sosiala vælveru. Fólk, sum hava eitt víðkað og stuðlandi netverk, hava eina betri heilsu, tey liva ofta longri, og tey hava í størri mun eitt arbeiði. Á einum samfelagsligum støði geva sosial sambond nøkur virði, so sum álit á onnur fólk, sum ávirka nógv annað í samfelagnum, so sum búskaparvøkst, luttøku í demokrati, minni kriminalitet, betri heilsu og størri tollyndi. Indikatorarnir, sum verða brúktir í hesum kapittuli snúgvá seg um, hvussu ofta vit eru saman við familju og vinum, og um vit kenna á okkum, at vit kunnu heita á onkran, um vit eru í neyð.

Sum heild eru persónlig, sosial netverk rættiliga sterk í OECD londunum, har flestu fólk síggja vinir og familju við jøvnum millumbilum. Eisini siga tey seg oftast hava onkran, tey kunnu heita á, um tey eru í neyð. Kortini eru sjónligir munir millum fólk ymiskar samfelagsbólkar og demografiskar bólkar. Tey eldru, tey fátøku og tey við lægri útbúgvingum hava eitt lutfalsliga verri sosialt netverk, sigur OECD.

Eisini eru stórir munir á áliti millum fólk í ymisku OECD londunum.

Hugtakið Sosialur Kapitalur snýr seg um, at sosial sambond – vinalag, familja og onnur sambond – geva samfelagnum ágóðar, sum nevndir eru omanfyri. Sosialur kapitalur kann tí síggjast sum bæði eitt alment og privat gagn, sum hevur ágóða bæði fyri fólk og samfelag sum heild.

Hesin samlaði indikator verður einans mátaður upp á spurningin um sosialt netverk, sum varð spurður í kanningini hjá Fólkaheilsuráðnum umvegis Gallup, Gallup World Poll. Spurt var í hvønn mun fólk hava onkran, sum tey kunnu heita á, um tey hava tørv fyri tí. Undirbyggt verður síðani við tittleikanum av sosialari samveru, bæði fyri familju og fyri vinir. Hesi tølini eru eisini fyri Føroyar funnin í Gallupkanningini, sum Fólkaheilsuráðið gjørði fyrr í ár.

Sosial netverk

Føroyar gerast nummar 6 í raðfylgjuni, tá um sosialt netverk ræður. Ísland er á ovasta plássi júst í hesum indikatori.

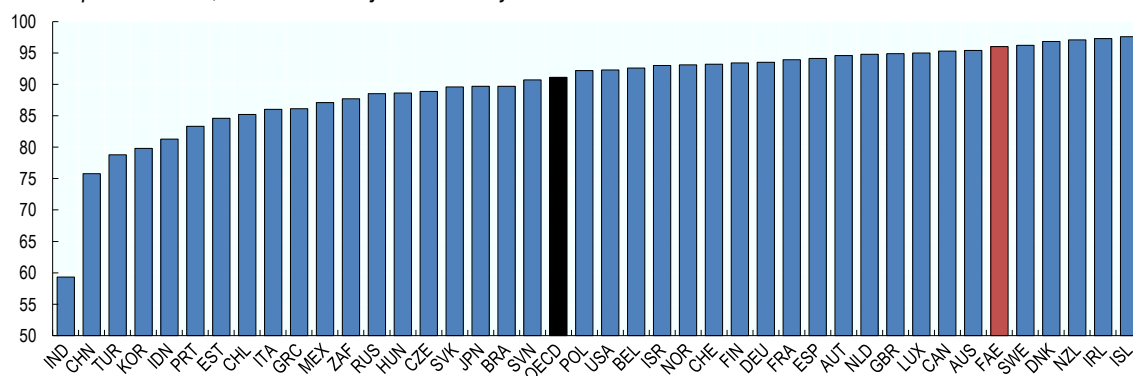
Frammanfyri okkara 6. pláss eru lond sum:

1. Ísland
2. Írland
3. Ný Sæland
4. Danmark
5. Svøríki

Persónlig sambond geva okkum nógv njótilsi, men tey geva okkum eisini kensluligan og materiellan stuðul, tá vit hava tørv fyri tí. Hesi sambond verja okkum móti tunglyndi og hjálpa okkum, tá vit hava verið úti fyri sjúku. Harafturat kunnu tey eisini veita reint praktiska hjálp, so sum fíggjarligan stuðul.

Mynd 4.1. Sosialt netverk

Prosentpartur av fólki, sum hava familju ella vinir tey kunnu rokna við

Stóru londini sum India, Kina, Turkaland og Korea eru í botninum av hesum indikatori, har India er langt niðast og bara knapt 60% av indarum kenna, at tey hava onkran, tey kunnu rokna við, tá tey hava tørv fyri tí.

Øll tey norðureuropeisku londini íroknað Norðurlond liggja yvir miðal í OECD høpi.

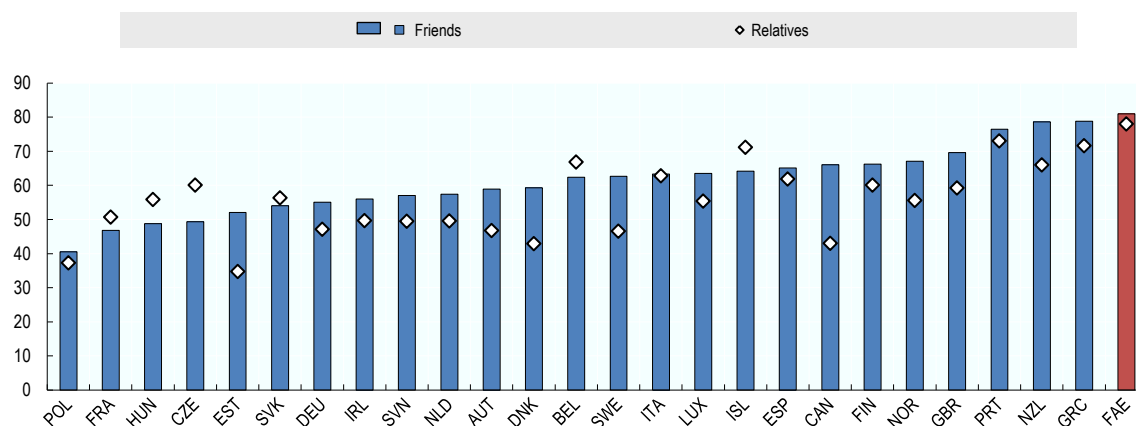
Vinir og familja

Í hesum indikatori liggja Føroyar á einum fyrsta plássi. Vit eru ófør at vitja okkara familju og vinir samanbórið við hini ríkastu londini í heiminum. Í miðal vitja um 60% av fólkunum í OECD londunum sína familju og vinir í minsta lagi eina ferð um vikuna, har vit í Føroyum liggja á um 80%.

Saman við Føroyum í toppinum liggur Grikkaland, sum siðbundið er kent fyri at hava sterk familjusambond.

Mynd 4.2. Títtleiki fyri sosialar kontaktir í útvaldum OECD londum

Prosentpartur av fólkinum, sum eru saman við vinum og familju minst eina ferð um vikuna í gjøgnum eitt ár

Sjálvboðið arbeiði

Sjálvboðið arbeiði kann geva einum samfelag týðningarmikil virði. Vit hava ikki sambærilig tøl fyri Føroyar, men í Gallupkanningini Gallup World Poll, sum Fólkaheilsuráðið gjørði fyrr í vár, so sæst, at føroyingar nýta nógv av síni tíð til sjálvboðið arbeiði. Eisini er sjálvboðið arbeiði ein góður máti at vera saman við øðrum fólki.

Niðurstøða

Sosial sambond spæla ein týðningarmiklan leiklut í lívinum hjá fólki, bæði privat og á einum samfelagsligum støði. Í flestu OECD londum eru sosialu sambondini rættuliga góð og í flestu Norðurlondum eru tey heilt í topp. Hetta merkir, at vit síggja tað sum týðningarmikið at vera saman við okkara familju og okkara vinum, og at vit hjálpa hvør øðrum, um vit onkursvegna hava tørv fyri tí.

Føroyar liggur her á einum 6. plássi. Hetta er ein góð plasering, sum verður undirbygd av, at vit fáa eitt fyrsta pláss, tá tað kemur til at vera saman við familju og vinum. At raðfesta at vera saman við fólki gevur nógv virði til samfelagið, so sum álit á hvørt annað, hjálpsemi í neyð, netverk tá tú ert arbeiðsleys, minni kriminalitet, o.s.fr.

ÚTBÚGVIÐ

Útbúgving er lykilin til ríkidæmi hjá londum og einum betri lívi fyri fólk, sigur OECD. At menna førleikar er týðningarmikið fyri fólk, tí eitt av okkara mest grundleggjandi málum er at læra. Nógvir førleikar eru til, og allir hava týðning fyri at liva tað góða lívið. At megna og skilja heimin letur móguleikar upp fyri fólk og loyvir teimum betri at stýra egnum lívi. Eisini ger útbúgving, at vit betur megna at njóta tað, sum lívið býður okkum. Til dømis eina góða bók ella eina listaframsýning.

Óbeinleiðis er útbúgving eisini við til at hækka okkara sosialu vælveru við, at vit við útbúgving fáa t.d. betri størv, betri løn og heilsu betri lívsstíl.

Fyri samfelagið merkir betri útbúgving størri produktivitet og búskaparvøkst. Lægri kriminalitet, meiri nýskap og politiskan stabilitet.

Útbúgving letur hurðar upp fyri fólk og gevur samfelagnum nógvar ágóðar so sum hægri búskaparvøkst, sterkari sosiala tilvitan og minni av kriminaliteti. Við at gera íløgur í útbúgving kunnu bæði familjur og heil lond røkka nógvum sosialum og búskaparligum málum um somu tíð, sigur OECD.

Hesin kapittul nýtir nakrar væl grundaðar indikatarar fyri útbúgving, sum geva eina grundleggjandi mynd av verandi útbúgvingarstöðuni hjá vaksnum íbúgvum og ungum í einum nýmótans samfelagi. Fólk í OECD londum eru vorðin alt betri útbúgvir seinastu mongu árinum, og eisini eru londini farin at líkjast hvørt øðrum meiri og meiri í útbúgvingarstöði. Kortini er munurin rættuliga stórur í PISA úrslitum hjá ymiskum londunum.

Hóast tað er ókeypis at ganga í skúla í mongum londum, so vísa tøl hjá OECD, at útbúgving og førleikar hjá lesandi enn er nógv ávirkað av inntøku og sosialari bakgrund, og at hetta fylgir fólk yvir tíð. Kanningarnar hjá OECD vísa, at longu fyrstu árinum hjá barninum eru avgerandi fyri teirra framtíðar útbúgving og sostatt teirra lív. Tí mælir OECD til, at børn frá illa støddum familjum longu fáa stuðul í skúlagongdini fyrstu árinum. Hetta tí tey byrja sítt skúlalív, har tey eru aftanfyri tey meiri væl bjargaðu børnini.

Indikatorarnir, sum verða nýttir at meta støðið innan útbúgving í OECD londunum eru hesir:

- Hvussu nógv hava eina miðnámsútbúgving
- Førleikar hjá lesandi - Pisakanning
- Miðal útbúgvingarár tilsamans

Miðaltalið fyri hesar trýggjar avgerð stigskipanina fyri útbúgvingarstøðið í Better Life kanningini.

Føroyar hava lág tøl í teimum báðum fyrstu indikatorum, og enda á einum 31. plássi. Tað eru serliga okkara Pisa úrslit, sum eru vánalig. Men eisini hava vit eitt fólk, sum er lágt útbúgvið í mun til onnur OECD lond í mun til miðnám.

Tøl finnast ikki fyri miðal útbúgvingarár tilsamans í Føroyum, so hesin indikator verður ikki roknaður fyri økið útbúgving.

Hesi 5 lond eru á toppinum innan útbúgving í kanningini:

1. Finnland
2. Japan
3. Svøríki
4. Korea
5. Pólland

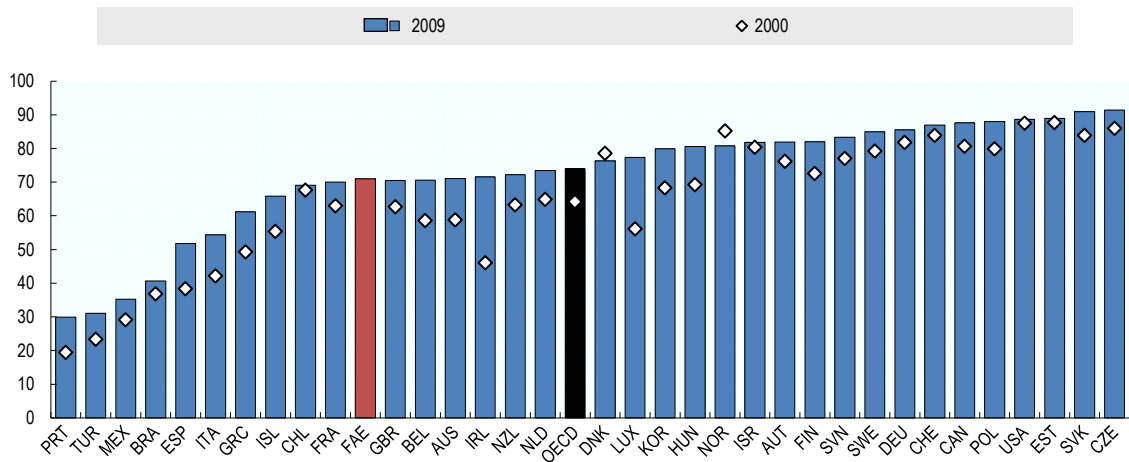
Miðnámsskúli

Tá hugt verður eftir, hvussu nógv fólk hava eina miðnámsútbúgving í Føroyum í mun til onnur OECD lond, so eru vit nakað niðanfyrir miðaltalið fyri alt OECD. Kortini liggja vit ikki serliga langt undir miðaltalinum, og Danmark liggur beint omanfyri OECD miðaltalið, og Ísland er heldur verri fyri enn Føroyar.

OECD sigur, at ein miðnámsútbúgving er vorðin tann útbúgvingin, tú í minsta lagi skalt hava, fyri at luttaka á arbeiðsmarknaðinum. Sambært OECD, so eru limalondini í teirri støðu, at minni og minni er at gera fyri manuella arbeiðsmegi. Og hóast talan er um eitt manuelt arbeiði ella eitt tænararbeiði, so vænta nútíðar arbeiðsgevarar, at fólk hava eina útbúgving. Tískil verður indikatorin fyri miðnámsútbúgvingina roknaður fyri at máta, í hvønn mun eitt land brynjar sítt fólk til arbeiðsmarknaðin.

Mynd 5.1. Íbúgvar, sum í minsta lagi hava eina miðnámsútbúgving

Prosent av fólki millum 25 og 64

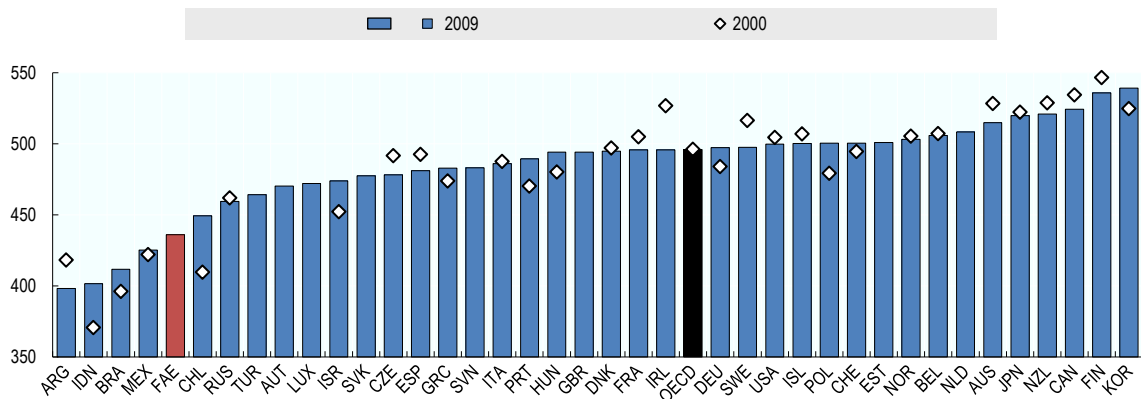
At liggja undir OECD miðal er í hesum føri tískil eitt vánaligt úrslit, hóast talið ikki er so nógv lægri. Eisini ger hetta miðaltal, at vit ikki megna at hála okkum longur upp eftir stiganum innan útbúgvingarøkið, tá okkara Pisaúrslit eru so vánalig.

Pisaúrslit

Nógv hevur verið tosað um vánaligu pisaúrslitini í Føroyum. Og í hesi samanbering í mynd 5.2 eru vit í botninum nr. 5 av øllum londunum.

Mynd 5.2 Lesiførleikar hjá 15 ára gomlum

PISA úrslit

Korea, Finnland og Kanada liggja ovast í toppinum, og OECD miðaltalið er langt omanfyri Føroyar. Føroyar hava eitt úrslit, sum eitur 436 og OECD miðaltalið liggur á 496. Verður hugt eftir Korea, so er teirra úrslit 439, sum er gott 100 stig hægri enn Føroyar.

Lívslong læra

Tíverri finnast ikki hagtøl fyri, hvussu nógv ár vit føroyingar væntast at nema okkum útbúgving gjøgnum eitt heilt ár. Kortini tá hugt verður eftir okkara hagtølum fyri miðnám omanfyri, so hava vit neyvan serliga høg tøl í mun til hini OECD londini. Fólkið í Finnlandi hevur til dømis 20 ár tilsamans, har tey væntast at nema sær útbúgving. OECD miðaltalið er gott 16 ár og lægsta úrslit fyri Mexico er gott 14 ár.

Orsøkin til at hesin indikator er tikin við, er, at OECD sær lívslanga læru sum ein part av útbúgvingar lívinum hjá einum fólki og ikki einans tann útbúgving, viðkomandi fær í ungdómsárum.

Niðurstøða

Føroyar eru nr. 31 í hesum kapittuli, sum snýr seg um útbúgving. Serliga er tað okkara vánaliga úrslit í PISA kanninginini, sum gevur okkum hesa plasering, men eisini eru vit undir miðal í indikatorinum við prosentpartinum við miðnámsútbúgving.

Sostatt eru vit eitt land við einum vánaligum útbúgvingarstöði. Eitt vánaligt útbúgvingarstöði kann hava sína ávirkan á okkara lutfalsliga lágu inntøku, sum vit fyrr hava sæð í hesi kanning. Eisini ávirkar útbúgving alt okkara lív. Hava vit ikki útbúgving, fáa vit verri størv, váðin er størri at vit enda í arbeiðsloysi, váðin fyri kriminaliteti er størri, o.s.fr. Hava vit hinvegin útbúgving, so luttaka vit oftari í samfelagslívinum, vit kenna okkum nøgdari við lívið og vit liva longri.

UMHVØRVI

Fólk eru nógv ávirkað av, hvussu heilsugott fysiska umhvørvið er at liva í. Árinið av dálking, vandamiklum evnum og larmi hava stóra ávirkan á heilsuna.

Umhvørvið hevur eisini ávirkan, tí flestu fólk seta prís uppá vakurleika, reinleika og eitt heilsugott umhvørvi, har tey búgva. Fólk hugsa eisini um, at jørðin verður niðurslitin og um ovurnýtsluna av tilfeinginum í náttúruni, sigur OECD. At varðveita umhvørvið og náttúrunnar tilfeingi er eisini ein av størstu avbjóðingunum fyri burðardyggari vælveru yvir tíð. At hava atgongd til grøn øki gevur fólki móguleika fyri at njóta at vera saman við øðrum.

Hesin kapittul vísir, at í OECD londum er luftin vorðin nakað reinari seinastu árinum, hóast fleiri lond enn hava ov stórar mongdir av partiklum. Fólk, sum búgva í stórum ídnaðarlondum, eru ofta í dálkaðari luft samstundis sum tey ikki hava fría atgongd til reint drekkivatn og reinføris viðurskifti.

Sum heild fyri heimin er tað galdandi, at fysiska umhvørvið er partur av 80% av øllum sjúkum í heiminum. Eisini kundi fjórðingur av allari sjúku, ella 13 milliónir av ov tíðliga deyðum, verið fyribyrgd við at betra um umhvørvið. Umhvørvispolitikkir spæla ein stóran leiklut í globalu heilsuni og tí góða lívinum hjá fólki.

Tá tað kemur til umhvørvi, hevur OECD valt tveir indikatorar. Ein fyri luftgóðskuna í einum landi og ein fyri góðskuna av vatni.

Tíverri ber ikki enn til at siga, hvussu tann føroyska luftgóðskan er í mun til hendan indikator hjá OECD, men Umhvørvisstovan hevur oagnað sær útgerð til at máta hetta, og væntandi verður eitt tal at fáa frá teimum seinni í ár. Seinni indikatorin er úr Gallup World Poll, har Fólkaheilsuráðið hevur spurt júst sama spurning.

Aftur á hesum øki liggja Føroyar ovarlaga í stigskipanini á einum 2. plássi.

Hesi lond liggja ovast innan umhvørvi:

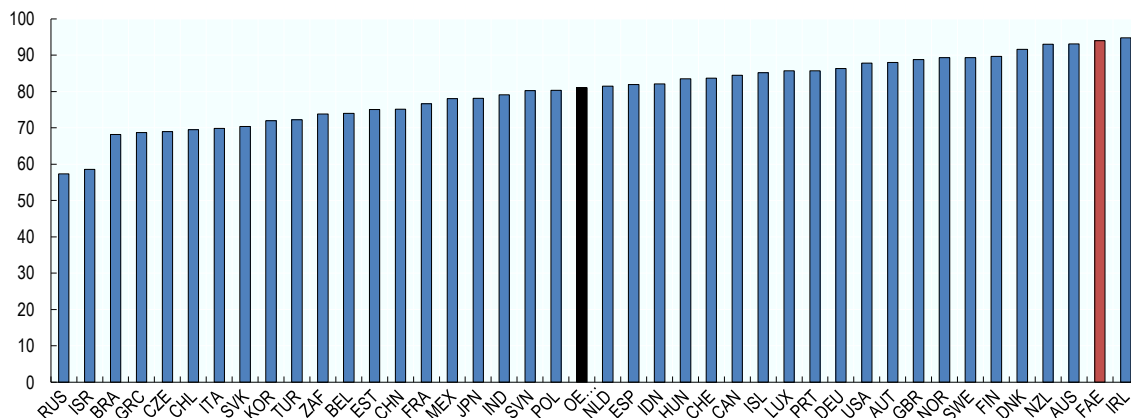
1. Svøríki
2. Føroyar
3. Stóra Bretland
4. Noreg
5. Ísland

Luftgóðskan

Sum sagt, so er talið fyri luftgóðsku ikki tøkt enn. Kortini hevur Gallup eisini spurt um, hvussu føroyingar eru nøgdir við luftgóðskuna í Føroyum, hóast hesin indikator ikki telur við í samlaða úrslitinum fyri umhvørvi.

Mynd 6.1. Nøgdsemi við luftgóðsku

Prosentpartur av nøgdum fólki

Sum sæst á myndini, so eru føroyingar væl nøgdir við føroysku luftgóðskuna, og enda vit júst í hesum indikatori á einum 2. plássi.

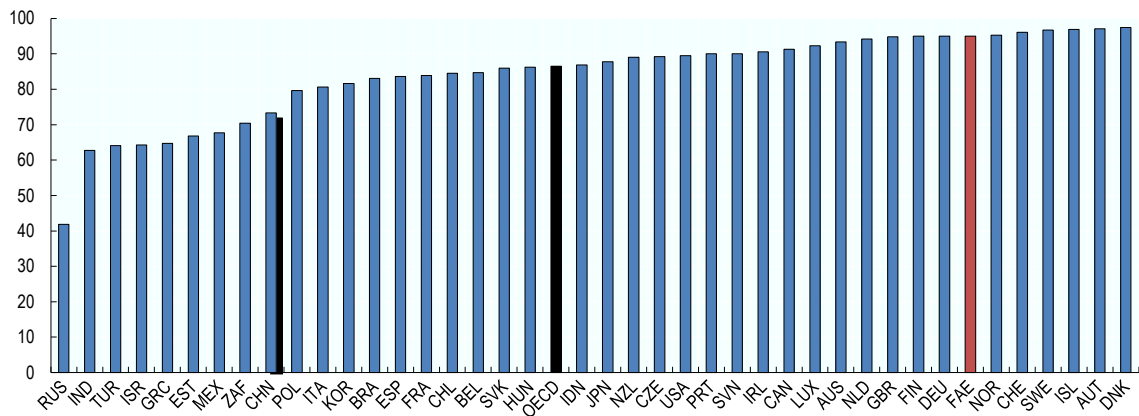
Vatngóðska

Vit enda á einum 7. plássi í hesum indikatori fyri vatngóðsku. Tað kann undra, at vit ikki liggja hægri júst í hesum spurningi, tá vit fáa reint vatn úr krananum

samanborið við so nógv onnur lond, sum ikki hava ókeypis og lætta atgongd til reint vatn.

Mynd 6.2. Nøgdsemi við vatngóðsku

Prosentpartur av nøgdum fólki

Niðurstøða

Vit hava í Føroyum eitt reint umhvørvi, tá vit eru á einum 2. plássi í OECD londunum, har vit liggja undir liðini á okkara grannum so sum Svøríki, Danmark, Noregi, Íslandi og Stórabretlandi. Kortini mugu vit taka tað fyrivarni, at vit ikki kenna fyrsta indikatorin, sum mátar partiklar í luftini kring Føroyar.

Umhvørvið hevur sera stóran týdning fyri okkara heilsu. Eitt vánaligt luftumhvørvi kann til dømis gera, at vit í longdini fáa lungnasjúkur, astma ella hjartasjúkur.

Eisini hava grønløkið nógv at siga fyri okkara lívsgóðsku og eisini tilvitanin um, at vit búgva í einum reinum landi og einum umhvørvisvinarligum landi.

SAMFELAGSLUTTØKA

Tað hevur týdning fyri vælveruna hjá fólki at vera við til at velja landsins stjórn og at vera ein partur av politikkinum í samfelagnum. Ein politisk rødd er ein av grundleggjandi frælsinum og rættinum, sum øll hava eina orsök til at seta prís uppá. Eisini halda fólk, sum hava fingið móguleikan til at siga sína hugsan í eini avgerð, oftari at avgerðin er rættvís. Samfelagsluttøka kann eisini gera, at fólk betur eru før fyri at taka sær av sínum egna lívi. Harafturat ger samfelagsluttøkan, at fólk kenna, at tey hoyra til, tey kenna meiri álit, og tey kenna seg sosialt góðtikin.

Samfelagsluttøka gevur fólki eina rødd og loyvi til at vera ein partur av politikkinum í samfelagnum. Í vælverkandi fólkaræðisligum samfeløgum er samfelagsluttøkan við til at skapa stovnar og stýra lívinum hjá fólkinum.

Indikatorarnir, sum eru valdir her, vísa kortini, at hóast øll fólk í OECD londunum hava móguleika fyri at gera sína rødd galdandi, so eru tað langt burtur frá, at øll gera tað. Serliga eru tað tey fátæku, tey minni útbúnu og tey ungu, sum ikki brúka sína rødd.

Eisini vísa indikatorarnir, at størri opinleiki og størri gjøgnumskygni als ikki eru við til at økja um áhugan fyri at gera sína rødd galdandi í samfelagnum. Heldur tvørtur ímóti.

Færri og færri av OECD borgarunum eru við til at velja landsins leiðslur.

Indikatorarnir, sum avgera, í hvønn mun vit eru góð til at luttaka og vera virkin í samfelagnum, eru valluttøka til parlamentsval og hoyringar í mun til lógarsmíð. Aftur hesaferð er tað annar av indikatorunum, sum vit ikki hava atgongd til í Føroyum. Nevniliga hann við hoyringum í mun til lógargerð.

Aftur hesaferð enda Føroyar á ovastu rók í stigskipanini fyri hetta økið.

Hesi londini liggja ovast innan samfelagsluttøku:

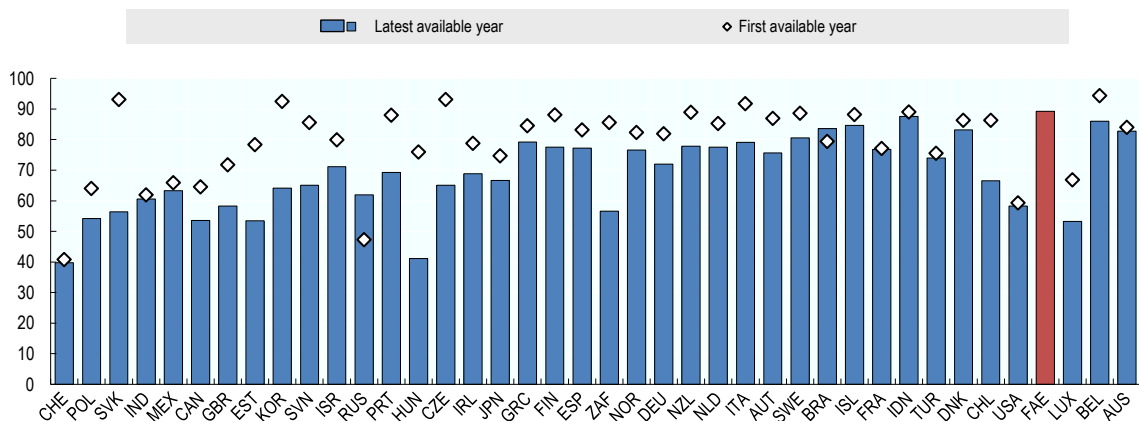
1. Føroyar
2. Australia
3. Svøríki
4. Korea
5. Ný Sæland

Valluttøka

Rákið í OECD londunum gongur ímóti, at færri og færri fara á val. Hetta sæst týðiliga á næstu myndini, har ovaru prikkarnir vísa fyrsta møguliga ár fyri valluttøku, og bláu stabbarnar vísa seinast møguliga ár. Valluttøkan í flestu OECD londum var nógv betri fyri nøkrum árum síðani, enn hon er í dag. Hetta rákið vísir, at OECD borgarar eru vorðnir meiri líkasælir við landsins leiðslur, og taka minni lut í fólkaræðinum.

Rákið er ikki í sama mun komið til Føroyar enn. Vit eru enn tætt knýtt til samfelagið og ynskja at ávirka tað við at luttaka á valinum. Kortini var valluttøkan eitt vet størri fyri nøkrum árum síðani eisini her.

Mynd 7.1 Prosent av fólki, sum hava verið á vali

Rákið við størri gjøgnumskygni er eisini í føroyska samfelagnum. Lógir verða sendar til hoyringar. Til ber sum borgari at verða hoyrdur. Tí hevði tað verið áhugavert at havt seinna indikatorin við eisini.

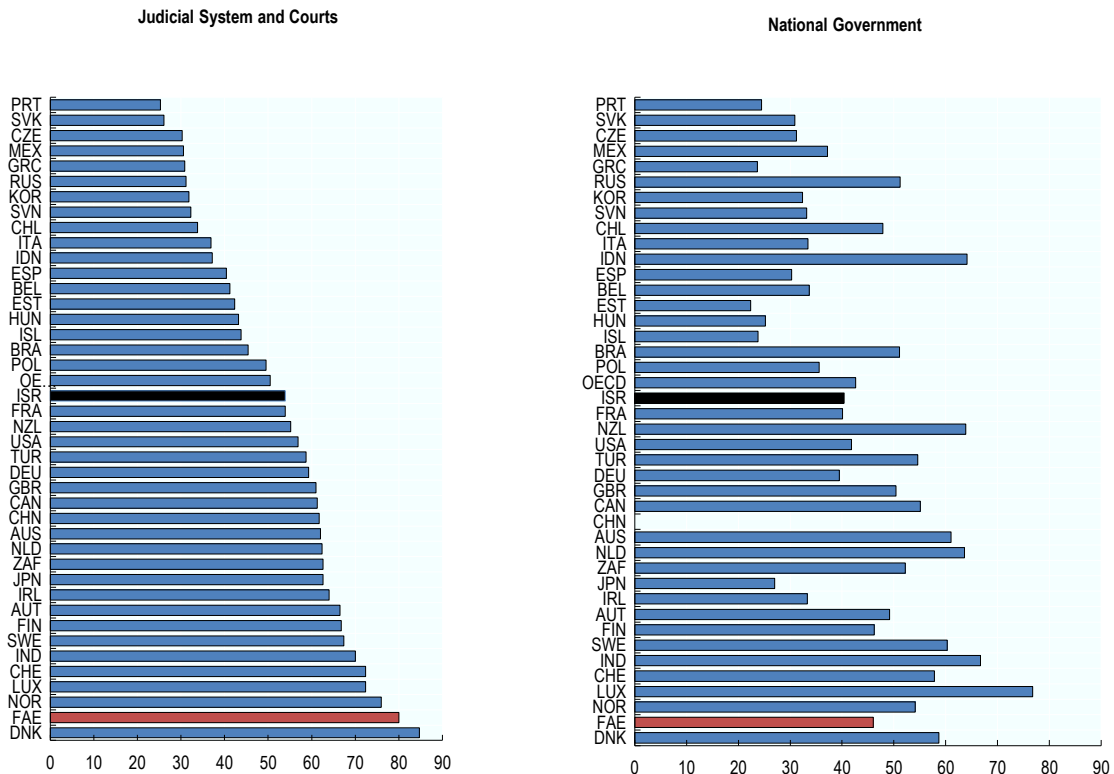
Í nógvum av OECD londunum har stórt gjøgnumskygni er, er rákið tó, at samstundis við størri gjøgnumskygni fellur áhugin at vera partur av fólkaræðinum og gera sína rødd galdandi.

Álit á stovnar

Í mun til flestu onnur lond, so hava vit føroyingar stórt álit á okkara rættarskipan og dómstóli. Einans danir hava størri álit. Eins og sæst á myndini niðanfyri, so eru nógv lond, har álitið er nógv minni, til dømis londini í Eystureuropu og Meksiko.

Mynd 7.2 Álit

Prosent av fólki, sum svara stórt álit á stovnar

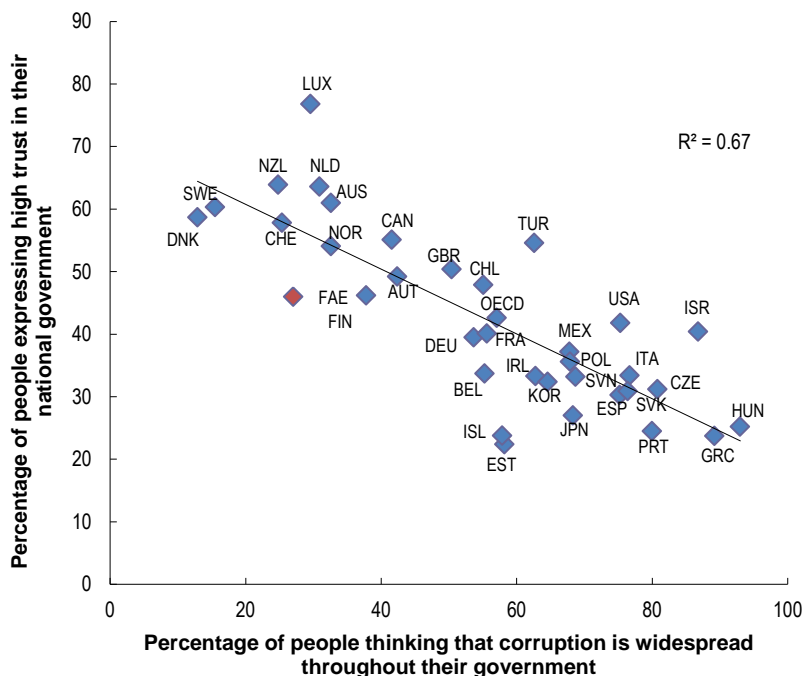
Tá tað kemur til álit á landsins leiðslu, liggja Føroyar á OECD miðaltalinum. Samanborið við okkara grannalond, Noreg og Danmark, so eru vit heldur lægri, men kortini liggja vit væl hægri enn Ísland, har serligar umstøður helst eru orsøkin til lágu plaseringina júst í hesum indikatori.

Tað vísir seg, at samanhangur er millum álit á stovnar og væntað mutur. Tískil vísir næsta mynd hendan samanhang, har tøl fyri Føroyar eisini eru ein partur.

Tølini fyri Føroyar eru 27% fyri mutur, sum fer eftir x aksanum. 46% hava álit á landsins leiðslu, og fer hetta tal so upp eftir y aksanum. Samanhangurin er sera týðuligur. Jú minni álit er á landsins leiðslur, jú meiri mutur rokna fólk við er at finna har.

Fyri Føroyar kundi tí væntast, at álitið á landsins leiðslu var hægri, tá lutfalsliga so lítið mutur væntast at vera í stjórnini.

Mynd 7.3. Samanhangur millum álit á landsins leiðslur og mutur í stjórnini

Niðurstøða

Føroyar kunnu væntast at vera partur av altjóða rákinum, har færri og færri fólk fara at luttaka í fólkaræðinum og gera teirra ávirkan galdandi við at atkvøða til landsins leiðslur. Hetta sæst serliga eftir at lond hava gjøgnumført størri og størri opinleika.

Heilsa

Lívslongd og fatanin av at liva eitt lív uttan sjúku hava týdning fyri okkum øll. OECD sigur, at okkara heilsustøða er hon, sum hevur allar størsta týdning fyri okkum menniskju saman við tí at hava eitt starv.

Nógvir faktorar ávirka okkara heilsu. Okkara ílegur hava týdning. Rúsdrekka og royking. Yvirvekt. Høgt kolesterol. Eisini okkara móguleiki fyri framhaldandi at hava eina góða heilsu.

WHO defineraði í 1948 heilsu soleiðis: "Heilsa er ein støða við fullkomnari kropsligari og sálarligari vælveru og ikki bara fráveran av eini sjúku". Hetta er heilsa í breiðastu merking, sum ávirkar allar aðrar síður av lívinum og ávirkar okkum øll.

At hava eina góða heilsu er eitt tað størsta virðið í lívinum hjá menniskjum. Eisini ávirkar heilsan móguleikan fyri at hava eitt arbeiði, fáa eina útbúgving, lívsnøgðsemi, vinna eina hókandi inntøku og at luttaka í sosialum virksemi av alskyns slagi. Kortini er tað torført at máta heilsustøðuna hjá fólki, tí hon fatar um so nógv. So sum lívslongd, nærveru av varandi sjúkum og bæði kropslig og sálarlig heilsa.

Í flestu londum í OECD væntast fólk at liva leingi og siga, at tey hava eina góða heilsu. Kortini hevur ein stórur partur av fólkinum varandi sjúkur ella eru avmarkað í teirra gerandisdegi orsakað av vánaligari heilsu. OECD sigur, at eldri fólk og kvinnur siga teirra heilsustøðu vera ónøktandi og sama við samfelagsbólum við lægri inntøkum.

Vit froyingar eru væl fyrí heilsuliga í mun til onnur OECD lond. Vit enda samlað á einum 3 plássi.

Hini londini í toppinum eru:

1. Ný Sæland
2. Australia
3. Føroyar
4. Sveis
5. Kanada

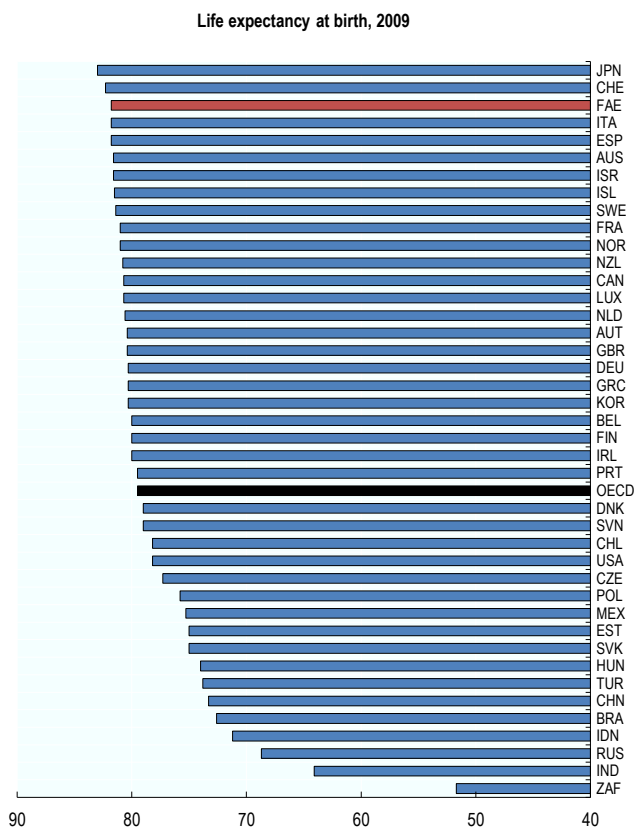
Høvuðsindikatorarnir fyrí heilsu eru væntað lívslongd og spurningurin, hvussu fólk kenna seg heilsuliga í mun til sín aldur. Hetta eru spurningar, sum vit kenna svarið uppá fyrí Føroyar. Væntað lívslongd er uppgjørd ár fyrí ár, og í manntals kanningini varð spurt um, hvussu vit sjálvi kenna okkara egnu heilsu.

Harafturat verður undirbyggt við nøkrum indikatorum afturat. Herundir til dømis føðideyðiligheit og yvirvekt.

Væntað lívslongd

Lívslongd er besti indikator fyrí, hvussu góða heilsu fólk hava. Í Føroyum liva vit leingi, tí kann sigast, at flestu okkara hava eina góða heilsu. Tá vit verða fødd, kunnu vit vænta at gerast 81,8 ár. Av øllum londunum, sum eru við í hesi kanningini, liggja vit í Føroyum á einum triðja plássi.

Mynd 8.1. Væntað lívslongd við føðing
Ár

Serliga eru tað kvinnur í Føroyum, sum gerast gamlar í miðal. Heili 85 ár.

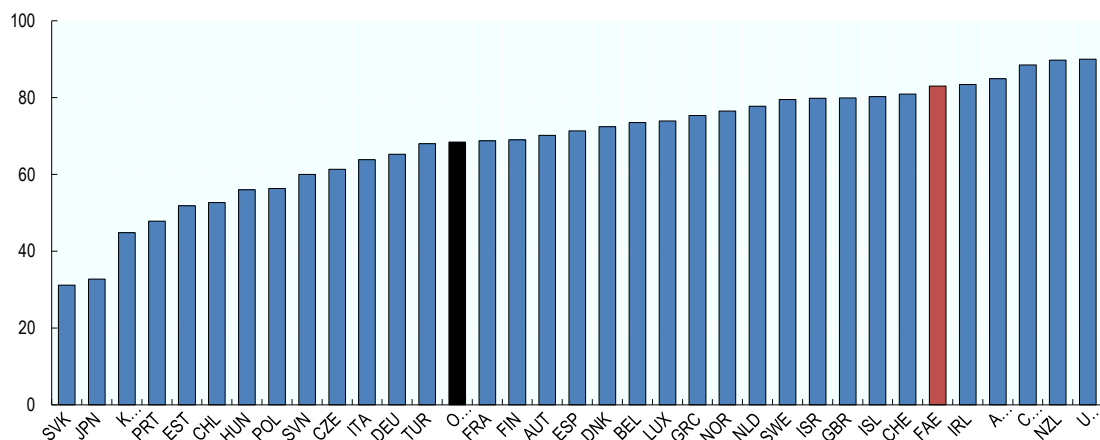
Í øllum OECD londum er lívslongdin longd seinastu árin. Japan liggur ovast í hesum indikatori. Serliga í Suðurafrika og í Indiu er lívslongdin stutt, minni enn 65 ár.

Sjálvsøgd heilsustøða

Vegna Føroyar er henda upplýsing tikin úr Manntalskanningini hjá Hagstovu Føroya, har gott 80% av okkum føroyingum siga okkum hava eina góða ella sera góða heilsustøðu. Líknandi spurningar eru settir í OECD londunum. Í hesum spurningi liggja Føroyar á einum 5. plássi.

Mynd 8.2. Vaksin siga seg hava góða ella sera góða heilsu

prosent, 2009

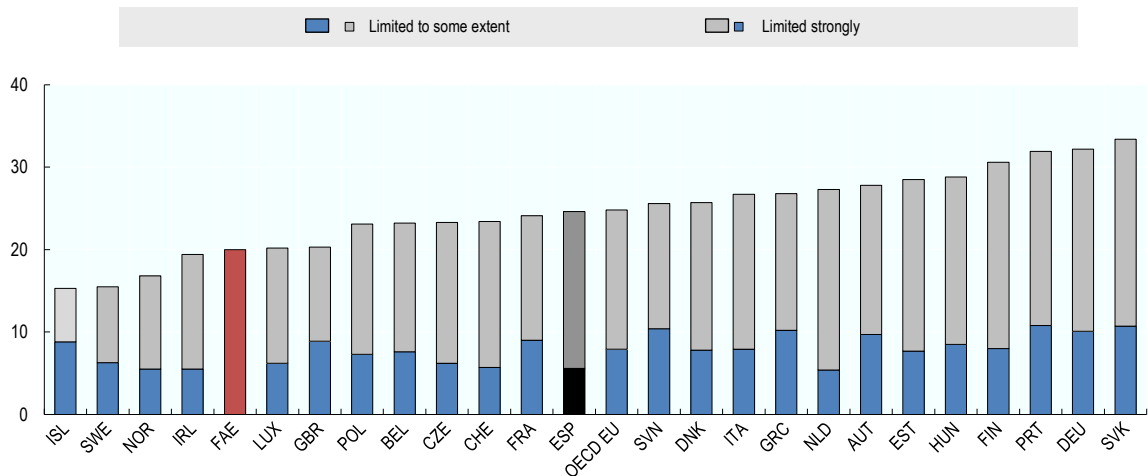
Kortini er trupult at samanlíkna londini í hesi kanning, tí tað er ymiskt, hvussu spurningar eru orðaðir. Tískil eru londini USA, Kanada og Australia ikki beinleiðis sambærilig, tí teirra kanning kann geva teimum eina lutfalsliga betri plasering.

Undranarvert er, at japanar, sum hava longest lívslongd av øllum londunum, samstundis ikki í sama mun siga seg hava eina góða heilsu.

Avmarkað virksemi vegna heilsutrupulleikar

Føroysku tøluni í hesum spurningi eru ikki heilt sambærilig við restina av londunum. Spurt er ikki upp á heilt sama máta. Tískil ber ei heldur til at býta føroyingar upp í 'Eitt sindur avmarkað virksemi' og 'nógv avmarkað virksemi'.

Mynd 8.3. Vaksin, sum siga seg hava onkran heilsutrupulleika í mun til aldur
 Prosent, 2009

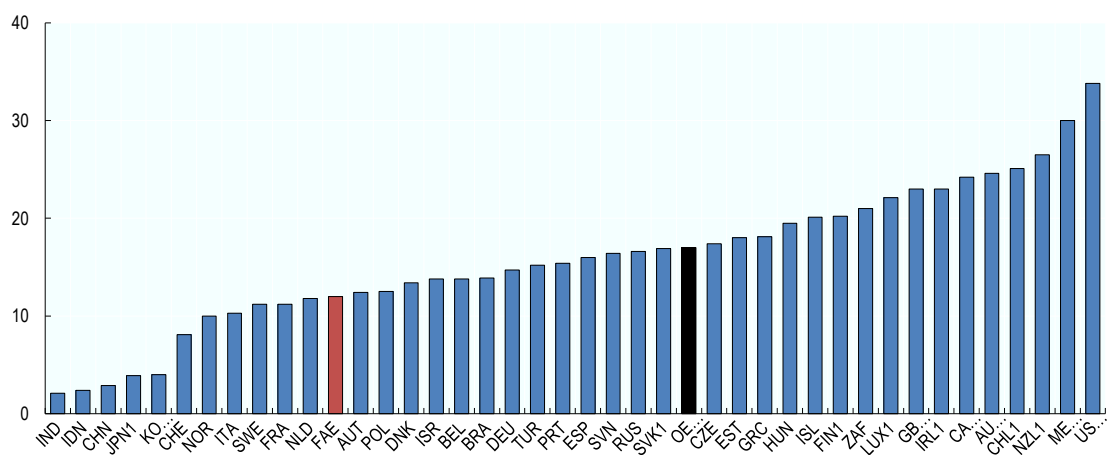

Samlað liggja vit á einum 5. plássi saman við nøkrum av okkara grannalondum.

Yvirvekt

BMI er eisini ein indikator, sum vísir, hvussu heilsustøðan er í einum samfelagi. BMI er Body Mass Index ($BMI = \text{kg}/\text{m}^2$) og smb. WHO eru úrslit millum 25 og 30 yvirvekt og yvir 30 fiti. Her liggja Føroyar á einum 12 plássi, væl niðanfyrir OECD miðaltali og tætt við Danmark, sum er á einum 15. plássi.

Mynd 8.4. Fiti millum vaksin
 Prosent

Hetta er aftur eitt hagtal, har vit í Føroyum eru heilt væl við, og har vit leggja okkum tætt upp at okkara grannalondum. Kortini eigur fiti eisini at síggjast sum ein avbjóðing í framtíðar heilsupolitikki í Føroyum.

Niðurstøða

Hesin kapittul hevur umrøtt heilsustøðuna í OECD londunum og øðrum stórum londum eins og í Føroyum grundað á væl grundaðar indikatarar.

Heilsuliga hava vit tað gott í Føroyum samanborið við flestu lond í OECD. Samlað liggja vit á einum 3. plássi fyri hendan indikatarin, og tá tað snýr seg um lívslongd liggja vit eisini á einum 3. plássi.

Ein partur av okkum føroyingum eru eisini heldur feit, og hetta er ein av framtíðar avbjóðingunum hjá millum øðrum Fólkaheilsuráðnum.

Eisini kann síggjast í tølunum, at ein partur av fólkinum ikki hevur tað nóg gott í mun til heilsustøðu og aldur.

SUBJEKTIVT LÍVSNÖGDSEMI

Orð sum eydna og vælfæri hava leingi verið nýtt sum heiti fyri tað góða lívið. Bert fyri fáum árum síðani var ikki gjørligt at máta vælveruna hjá fólki. Kortini eru tað seinastu árin komin standardiserað mál fyri hesum, har fólk sjálvi verða spurð, hvussu tey meta teirra lív. Kanningar vísa, at fólk hava lætt við at taka støðu til subjektivt lívsnøgðsemi, og svara skjótari og oftari upp á hendan spurning heldur enn meira objektivan spurning, so sum teirra inntøku.

Kanningar vísa eisini, at subjektivir lívsnøgðsemis spurningar verða fataðir eins í ymiskum mentanum. Eisini vísa kanningar, at samanhangur er millum subjektivu vælveruna og í hvønn mun fólk vísa jaligar kenslur, so sum smíl. Subjektivt lívsnøgðsemi snýr seg um, hvussu fólk sjálvi uppliva umstøðurnar í teirra lívi. Kapittulin setir sum treyt, at fólk sjálvi eru bestu dómarar fyri, hvussu teirra egna lív gongur.

Høvuðsspurningurin í hesum kapitli biður fólk eftirmeta teirra lív sum eina heild, og spyr eisini inn til nakrar kenslur, tey uppliva, bæði jaligar og neiligar. Sum heild kann sigast, at fyri OECD lond, so er subjektiva lívsnøgðsemi og harvið vælveran millum fólk rættuliga gott.

Kortini er tað galdandi fyri nøkur av londunum, at teirra lívsnøgðsemi er líka lágt sum fyri láginntøkubólkar í øðrum londum ella sum fyri fólk í menningarlandum. Miðal lívsnøgðsemi er vaksið við tíðini í fleiri londum, og í øðrum londum er tað uppsteðgað.

Upplýsingar til hendan partin eru úr Gallup World Poll, sum er ein óalmenn kelda. OECD nýtir hesa keldu, men heldur kortini, at kanningin er grundað á eitt ov lítið dátutilfar úr ymisku londunum.

Subjektiva lívsnøgðsemi verður mátað út frá Gallup World Poll við hesum spurningi: “Á einum stiga frá 0-10, har 0 er ringasta lívið fyri teg og 10 er best møguliga lívið fyri teg, hvar á stiganum ert tú í dag?”

Føroyar hava eitt úrslit, sum er 7.9 á hesum stiga, og er hetta ovasta plasering á stiganum. Í toppinum liggja vit saman við londum sum:

1. Føroyar
2. Sveis
3. Noreg
4. Ísland
5. Svøríki

Eisini er spurt í somu kanning um jaligar kenstur sum virðing, smíl, lærdóm og njótilsi. Hetta verður kallað javnvágin fyri jaligar kenstur.

Bæði tøluni eru tøk fyri Føroyar í Gallup World Poll, sum Fólkaheilsuráðið gjørði fyri Føroyar. Kortini er tað seinna talið ikki eins umfatandi og tøluni fyri hini londini. Orsøkin er, at onkur av spurningunum ikki varð eins orðaður sum í hinum londunum (læra ella uppliva nakað nýtt). Eisini er møguligt, at meiningin í einum av spurningunum (njótilsi) ikki er rætt skiltur. Tí er møguligt at Føroyar liggja lutfalsliga lágt í hesum indikatori.

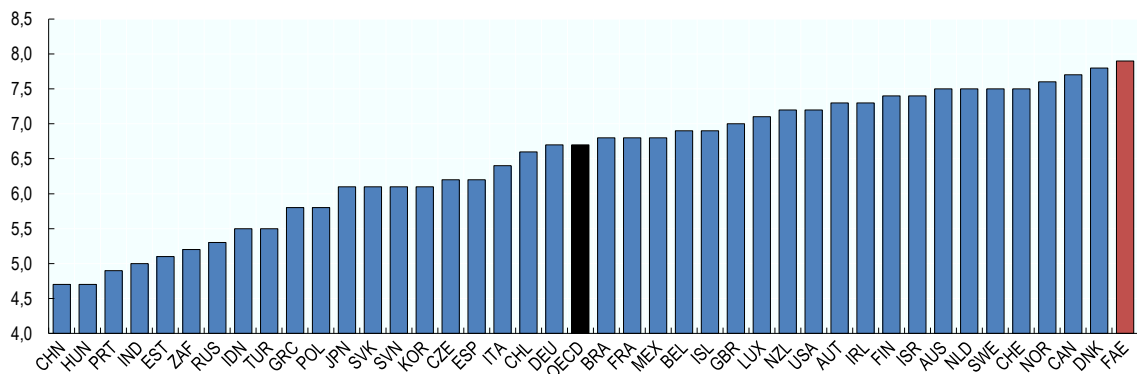
Lívsnøgðsemi

Stigin við lívsnøgðsemi er grundaður á sama spurning í øllum OECD londunum. Hvussu fólk svara einum slíkum spurningi kann broytast í mun til hvørjum lagi, tey eru í, persónligheit, o.s.fr. Hesi verða tó javnað út í øllum londunum til samans. Kortini kunnu mentanarligir munir vera á svarunum, sum kunnu geva fyrivarni.

Føroyar liggja nummar eitt í lívsnøgðsemi, og eru tí eisini nummar eitt í samlaða indikatorinum fyri hendan kapittul.

Mynd 9.1. Lívsnøgðsemi

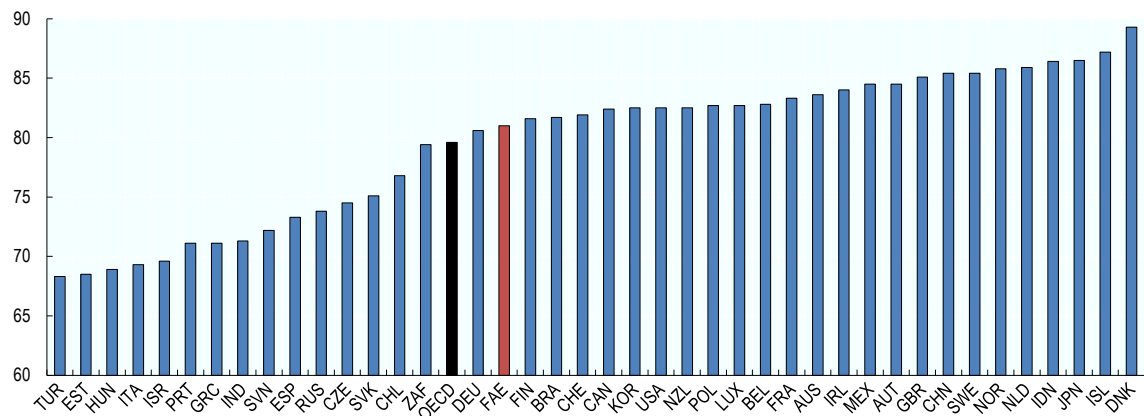
Stigi frá 0-10

Miðaltalið fyri OECD londini er 6,7, og øll Norðurlond liggja omanfyri miðaltalið og heilt í topp. Munurin millum tey lond, sum hava lægst úrslit og tey, sum hava hægst, er á leið 3 stig á einum skala frá 0 til 10. Tað undrar OECD, at lond sum Japan, Kina og Korea hava lágt úrslit, tá teirra BTÚ er stórt. Eisini undrar tað, at lond í Suðuramerika hava høg úrslit, hóast tey hava lágt BTÚ. Ein partur av orsökini er helst mentanarligur, heldur OECD.

Mynd 9.2 Jalig kenslujavnvág

Prosent av fólki við jaligari kenslujavnvág

Mentanarligir munir í ymiskum londunum koma enn meiri til sjóndar í spurningum, sum hava beinleiðis við kenslur hjá fólki at gera.

OECD vísir á, at hetta avger subjektivt lívsnøgðsemi:

- Eitt ikki lineert samband er millum inntøku og lívsnøgðsemi, sama er galdandi fyri jaligar kenslur.
- Heilsustøða hevur nógv at siga fyri lívsnøgðsemi, og er ofta sterkari fyri sálarliga heilsu. Bráðligt avlamni hevur nógv at siga fyri lívsnøgðsemi.
- At gerast arbeiðsleysur hevur neiliga ávirkan á lívsnøgðsemi, nógv størri enn einans mista inntøkan.
- Sosial sambond hava ávirkan á hægri lívsnøgðsemi og jaligar kenslur.
- Álit á politiska skipan og lítið av mutri hevur vanlig samband við høggt lívsnøgðsemi.
- At ferðast millum heim og arbeiði hevur neiliga ávirkan á lívsnøgðsemi.
- At hava ein at deila lívið við er gott fyri lívsnøgðsemi.
- Tað eru lutfalsliga veikari hagtalsprógv fyri, at umhvørvi og kriminalitetur hava ávirkan á lívsnøgðsemi.

Niðurstøða

Føroyingar kenna seg mest nøgdar við lívið samanborið við fólk í sterkastu búskapunum í heiminum. Vit leggja okkum tætt upp at norðurlendsku grannum okkara, sum Noregi, Danmark og Íslandi.

Lívsnøgðsemi broytist ikki serliga nógv yvir tíð, sambært OECD. Úrslitini kunnu vera nakað ávirkað av mentanarmunum, heldur OECD, serliga tí at ríku londini í eysturasiu vísa eitt lágt úrslit samanborið við norðureuropeisku londini og eisini suðuramerikansku londini, sum vísa eitt høgt úrslit í mun til teirra búskapir.

TRYGGLEIKI

Persónligur tryggleiki er eitt breitt hugtak, sum m.a. fevnir um kríggj, etniskar ósemjur, terror, náttúruvanlukkan, umhvørvisvanlukkan og kriminalitet. Nakrar av hesum hendingum henda sera sjáldan og aðrar oftari. Hesin kapittul fevnir einans um kriminalitet, tí kriminalitetur er mest vanligi tryggleikafaktorurin, sum ávirkar flest fólk. Kriminalitetur hevur eisini ávirkan á tey, sum ikki eru offur. Hetta tí, at onnur eisini fáa eina kenslu av ótryggleika, tá ein kriminell hending hevur verið. Tí hevur tað eisini stóran týdning, at fólk sjálvi kenna seg trygg.

Persónligur tryggleiki hevur nógv at siga fyri vælveruna hjá fólk. Nógv ymiskt ávirkar tryggleikakensluna, og kriminalitetur er mest vanligi indikatorin. Kriminalitetur kann føra til morð, kropsliga pínu, at fáa ognir stolnar, posttraumatiska strongd og angist. At liva í einum tryggum umhvørvi hevur tískil týdning fyri fólk, og harafturat avmarkar kenslan av ótryggleika fólk í gerandisdegnum.

Í flestu OECD londum siga fólk, at tey kenna seg trygg, tá tey ganga í sínum grannalagi um kvøldið. Hetta tal er tó lægri fyri teir heilt stóru búskapirnar.

Fyri at rokna indikatorin fyri tryggleika eru tveir indikatorar brúktir, sum báðir eru tøkir fyri Føroyar. Annar indikatorin er tal av morðum. Hin indikatorin er partur av Gallup kanningini Gallup World Pool um, hvussu nógv hava upplivað at verið álopin ella fingið okkurt stolið.

Aftur hesaferð enda Føroyar á einum fyrsta plássi fyri samlaða indikatorin. Hesi eru í toppinum av OECD londunum:

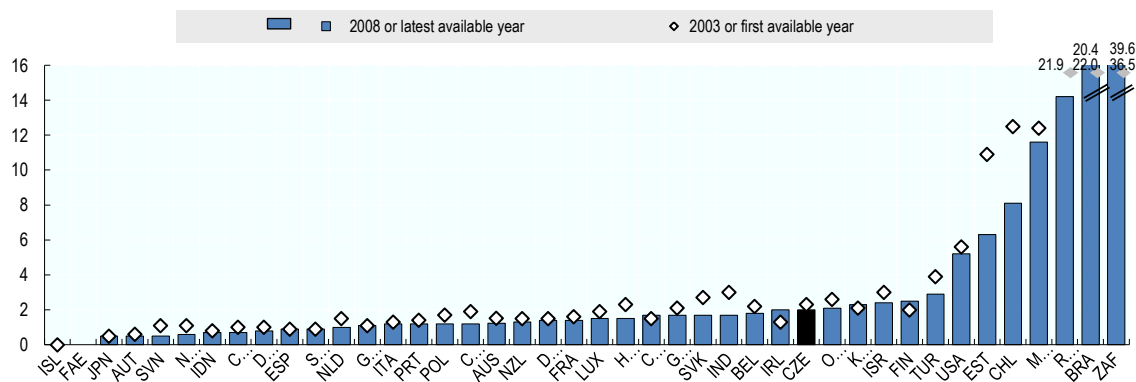
1. Føroyar
2. Japan
3. Kanada
4. Póland
5. Bretland

Morð

Hóast eitt morð var í Føroyum fyri 2 árum síðani, so er tað soleiðis, at vit eru á einum nulli, tá tað kemur til morð pr. 100.000 fólk seinasta ár. Hetta gevur okkum sostatt aftur eitt fyrsta pláss fyri júst hendan indikator.

Mynd 10.1 Morð

Pr. 100.000

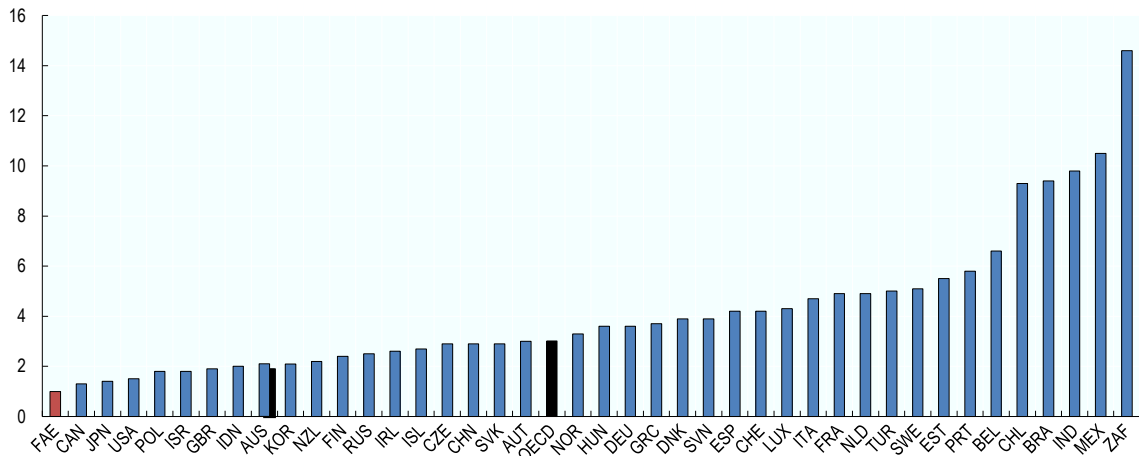

Álopin

Spurningurin, um vit hava verið álopin, ella um okkurt er vorðið stolið frá okkum, varð spurður í Gallup World Poll kanningini hjá Fólkaheilsuráðnum. Aftur í hesum indikatori eru vit á einum fyrsta plássi, tí hagtølini vísa, at serstakliga fá hava verið úti fyri slíkum kriminaliteti.

Mynd 10.2 Fólk, sum eru álopin

Prosent av fólki, sum hava upplivað at vera álopin ella fingið okkurt stolið seinastu 12 mánaðirnar

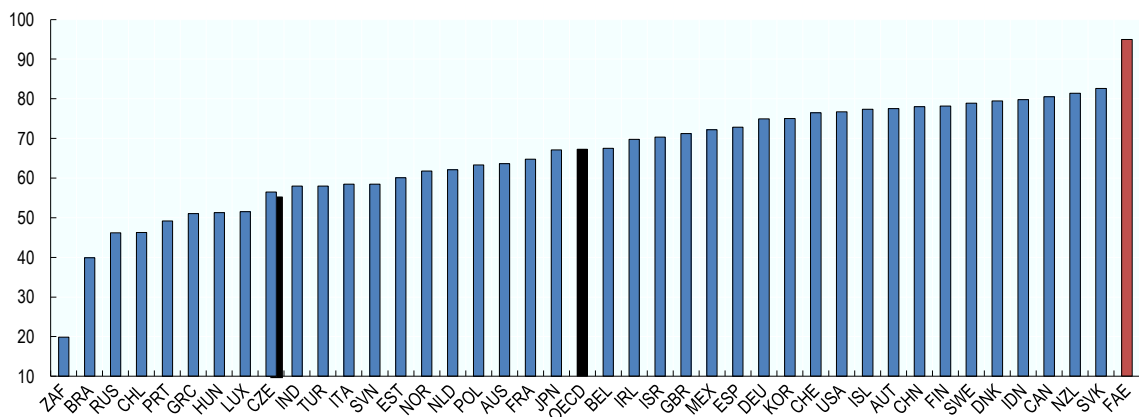

Kenslan av tryggleika

Eitt er, hvat faktuellu hagtølini siga. Eitt annað er, hvat vit veruliga føla innast inni. eru vit trygg ella ikki? Hesin spurningur er eisini spurður kring allan heim, og aftur her enda vit á einum fyrsta plássi saman við flestu av okkara norðurlendsku grannum.

Figure 10.3. Kenslan av tryggleika

Prosent av fólki, sum kenna seg trygg, tá tey ganga úti um kvøldið

Niðurstøða

Føroyar klára seg væl í hesum indikatori, sum eitur Tryggleiki.

Hagtølini vísa, at vit í Føroyum kunnu kenna okkum trygg í mun til fólk í øðrum OECD londum. Eisini vísa hagtølini, at samsvar er millum veruleikan og okkara veruligu kenslu av tryggleika, sum er heilt í topp.

ARBEIÐI/FRÍTÍÐ JAVNVÁGIN

Eitt, vit øll menniskju hava til felags, er tímarnar, vit hava í døgnum. Hvussu vit velja at býta hesar 24 tímar er avgerandi fyri okkara vælveru. Javnvágin millum arbeiðslív og heimalív er lykilin. Hvussu arbeiða vit nóg mikið til at vit vinna nóg mikið til at hava ynskta livistøðu? Ov mikið av arbeiði kann eisini hava eina neiliga ávirkan á okkara lív, heilsu og fáa avleiðingar fyri okkara persónliga lív.

Serliga fyri børnini hevur tað ovurstóran týdning, at foreldrini megna at arbeiða og samstundis at nýta tíð saman við teimum. At foreldur eru saman við sínum børnum hevur serliga stóran týdning, tá børnini eru smá. Eisini hevur tað týdning fyri tey eldru í familjuni, at yngru ættarliðini hava stundir til at vera saman við teimum.

At hava móguleikan til at kombinera arbeiði, familju, skyldur og persónligt lív hevur týdning fyri øll fólkini í einum húsarhaldi. Tað hevur eisini týdning fyri samfelagið sum eina heild, tí tað tryggjar, at fólk hava nóg mikið av tíð at sosialisera og luttaka í samfelagslívinum.

Hesin kapittul hevur eina breidd av indikatorum, sum greiða frá, hvussu fólk býta sína tíð ímillum arbeiði, tey fáa løn fyri, tíð við familjuni, at ferðast millum arbeiði og heim, frítíð og seg sjálvi. Javnvágin millum arbeiði og ikki arbeiðsrelaterað virksemi er nógv broytt seinastu áratíggjuni, har fólk hava fingið meiri av tíð til frítíð og minni arbeiðstíð.

Kortini goyma hesi rák margfeldi í gerandisdegnum. Menn og kvinnur taka bæði meiri av arbeiði úti og heima. Hvussu húsarhald býta sína tíð heima, er kortini enn ávirkað av kynsleiklutum, har menn arbeiða fleiri tímar úti, og kvinnur gera meiri av óløntum húsarhaldsarbeiði. Kynsmunir eru ávirkaðir av mentan, men til ber politiskt at stuðla eini broyting og meiri liðiligum arbeiðstíðum og við hesum gera tað lættari fyri foreldur at fáa eina betri javnvág millum arbeiði og frítíð.

Indikatorarnir, sum verða nýttir til at greiða frá Arbeiði/frítíð javnvágini eru hesir: Starvsfólk, sum arbeiða leingi og tíð, sum er sett av til frítíð og egna nýtslu. Fyrra er ein hagtalsupplýsing, sum er tøk fyri flestu lond, tó ikki Føroyar. Næsti indikator er ein upplýsing, sum kemur úr eini Time Use kanning. Vit eru ikki vitandi um, at slíkar kanningar verða gjørdar í Føroyum, tí eru ongi hagtøl úr Føroyum tøk til júst henda kapittul.

Hesi eru londini, sum klára seg best á hesum øki:

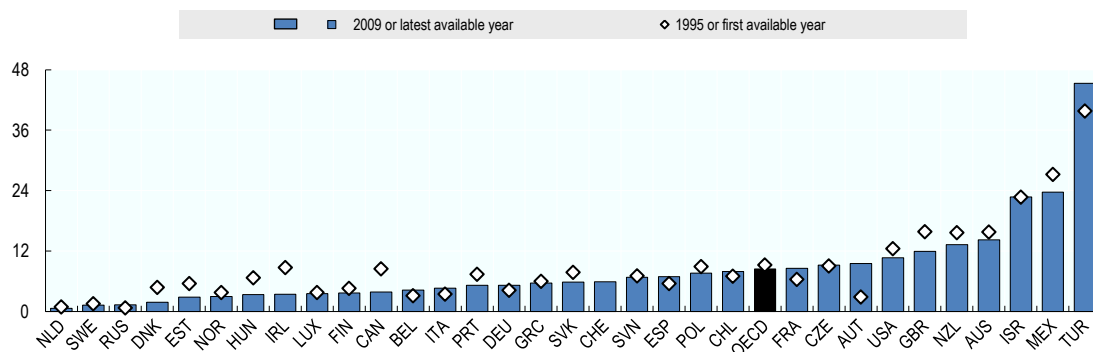
1. Danmark
2. Holland
3. Noreg
4. Belgia
5. Spanien

At finna eina javnvág millum arbeiði og heim er nakað, sum flestu fólk stremba eftir. Hava vit tíð til at fáa okkum fleiri børn? Hava vit ráð til at fara niður í tíð, so vit fáa tað lív, sum vit ynskja okkum? Slíkum spurningum sita flestu húsarhald við. Eisini eru hetta spurningar, sum hava týdning fyri landsins leiðslur. Tí meta teirra borgarar ikki, at tey hava stundir ella pening til børn, so verður ov lítil vøkstur í fólkatalinum, og eisini verða fólk verri nøgd við tilveruna.

Danmark er sum sagt á einum samlaðum fyrsta plássi, tá tað kemur til arbeiði/heima javnvágina. Í Danmark er tað ikki so vanligt at arbeiða langar dagar, og tað er heilt óvanligt at arbeiða meiri enn 50 tímar um vikuna. Sama er galdandi fyri flestu Norðurlond. Í londum sum Meksiko, Turkalandi og Ísrael er meiri vanligt at arbeiða meiri enn 50 tímar um vikuna.

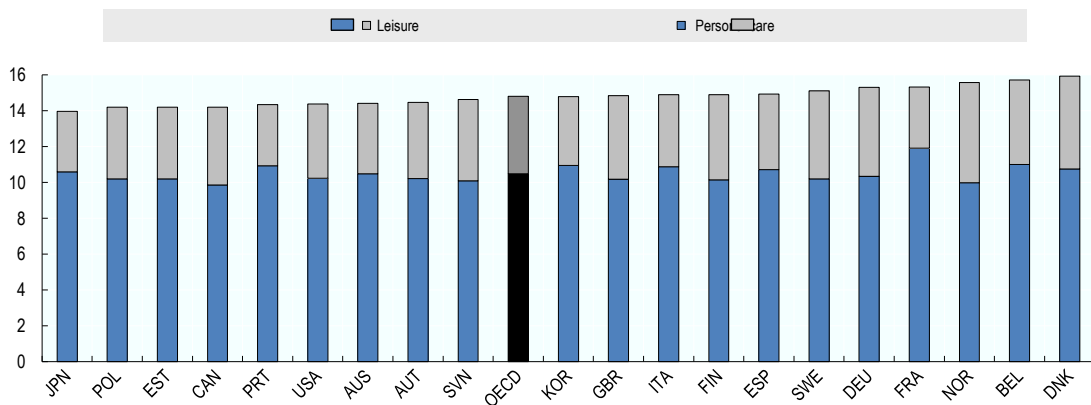
Figure 11.1. Starvsfólk arbeiða langar dagar

Prosent av starvsfólkum, sum arbeiða 50 ella fleiri tímar um vikuna

Næsti indikator mátar, hvussu nógv tíð verður nýtt til frítíð og persónliga røkt. Hesin indikator er íroknaður at sova og at eta. Á myndini sæst, at stabbinn er býttur upp í tíð til frítíð og tíð til persónliga røkt.

Figure 11.2. Tíð til frítíð og persónliga røkt (íroknað at sova og at eta)
 Tímar um dagin fyri fólk í fulltíðarstarvi

Fyri hendan indikator liggur Danmark fremst, og er sostatt tað landið í OECD har fólk hava mest tíð til sín sjálvs, frítíð og røkt.

Í miðal verða kortini nýttir einir 14 tímar tilsamans til hetta fyri øll londini.

Niðurstøða

Ikki ber til at stigskipa Føroyar í mun til hendan indikator, tí ongi tøl eru tøk. Kortini kann metast um, at vit í Føroyum hava á leið somu tíð sum danir til okkum sjálvi og til persónliga røkt. Tí kann væntast, at Føroyar høvdu klárað seg væl eisini í hesum indikatori.